

Univerzita Palackého v Olomouci  
Filozofická fakulta  
Katedra mediálních a kulturních studií a žurnalistiky

**Zástupná pojmenování a jejich užití ve zpravodajských  
sděleních Mladé Fronty Dnes a Lidových novin**

Substitutive appellations and its using in the news messages in Mladá Fronta  
Dnes and Lidové noviny

*Bakalářská diplomová práce*

**Iveta KŘENKOVÁ**

**Vedoucí práce:** Mgr. Viktor JÍLEK, Ph.D.

**Olomouc 2016**

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a informačních zdrojů. Práce obsahuje 89 546 znaků.

V Olomouci dne .....

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu Mgr. Viktoru Jílkovi, Ph.D. za cenné rady, ochotu a čas, který mi jako vedoucí této práce věnoval. Dále děkuji svým blízkým za podporu během studia.

## **Abstrakt**

Tato bakalářská práce se zabývá zástupnými pojmenováními z hlediska porušení zásad informační kvality ve zpravodajství Mladé Fronty Dnes a Lidových novin. Prvním cílem práce je sestavit analytický rámec zástupných pojmenování s potenciálem porušit informační kvalitu. Druhým cílem je identifikace těchto jednotek ve zpravodajských textech Mladé Fronty Dnes a Lidových novin. Zjištěná data budou využita ke komparaci využívání zástupných pojmenování s potenciálem porušit informační kvalitu ve zpravodajství obou deníků.

## **Klíčová slova**

zástupná pojmenování, metafora, metonymie, frazeologie, informační kvalita, objektivita, zpravodajství, Mladá Fronta Dnes, Lidové noviny

## **Abstract**

This bachelor thesis deals with substitutive appellations from the point of view of information quality in the news of Mladá Fronta Dnes and Lidové noviny journals. The first aim of this thesis is the creation of the taxonomic system of substitutive appellations with a potential to break an information quality. The second aim is to identify these units in the articles of Mladá Fronta Dnes and Lidové noviny. The Identified data will be used for the comparison of the usage of substitutive appellations with a potential to break the information quality in the news of both journals.

## **Key words**

substitutive appellations, metaphor, metonymy, phraseology, information quality, objectivity, news, Mladá Fronta Dnes, Lidové noviny

# Obsah

Úvod.....	9
1. Zpravodajství.....	11
2. Informační kvalita – objektivita .....	13
3. Zásady informační kvality z pohledu lexika .....	15
3.1.1 Aspekt pravdivosti.....	15
3.1.1.1 Kritérium přesnosti.....	15
3.1.1.2 Kritérium absence hodnocení .....	16
3.1.2 Aspekt informativnosti .....	16
3.2 Faktor nestrannosti .....	17
3.2.1 Aspekt neutrality .....	17
4. Zástupná pojmenování .....	18
4.1 Metafora .....	18
4.1.1 Metafory porušující kritérium přesnosti.....	21
4.1.1.1 Metafory aktuální .....	21
4.1.1.2 Nepřesné metafory v důsledku přítomnosti významových odstínů .....	24
4.1.2 Metafory porušující kritérium absence hodnocení .....	24
4.1.2.1 Metafory hodnotící a intenzifikační .....	24
4.1.2.2 Metafory ne zcela lexikalizované a okazionální .....	25
4.1.3 Metafory porušující aspekt informativnosti .....	25
4.1.3.1 Metafory s časovým příznakem .....	26
4.1.4 Metafory porušující aspekt neutrality.....	26
4.1.4.1 Expresivní metafory .....	28
4.1.4.2 Výrazově nápadné metafory.....	29
4.2 Metonymie .....	31
4.2.1 Metonymie porušující kritérium přesnosti .....	33
4.2.1.1 Metonymie aktuální.....	33
4.2.1.2 Nepřesné metonymie v důsledku přítomnosti významových odstínů .....	34
4.2.1.3 Nepřesné kvazipersonifikace (synekdochy) .....	34
4.2.2 Metonymie porušující kritérium absence hodnocení .....	35
4.2.2.1 Metonymie hodnotící a intenzifikační.....	35

4.2.2.2 Metonymie ne zcela lexikalizované a okazionální .....	36
4.2.3 Metonymie porušující aspekt informativnosti.....	36
4.1.3.1 Metonymie s časovým příznakem.....	37
4.2.4 Metonymie porušující aspekt neutrality .....	37
4.2.4.1 Expresivní metonymie.....	37
4.2.4.2 Výrazově nápadné metonymie .....	38
4.3 Frazeologie a idiomatika .....	39
4.3.1 Frazeologismy porušující kritérium přesnosti.....	41
4.3.1.1 Frazeologismy aktualizované .....	41
4.3.1.2 Frazeologismy ve formě větné či nadvětné promluvy a rčení (úsloví) .....	41
4.3.1.3 Nelexikalizované fráze .....	43
4.3.1.4 Přirovnání, přirovnání nelexikalizovaná (aktualizovaná).....	43
4.3.2 Frazeologismy porušující kritérium absence hodnocení .....	44
4.3.2.1 Nevětné frazeologismy s potenciálním pojmovým významem.....	45
4.3.2.2 Frazeologismy větné, rčení, přirovnání.....	45
4.3.3 Frazeologismy porušující aspekt informativnosti .....	45
4.3.3.1 Vlastní frazeologické neologismy, nelexikalizované fráze .....	46
4.3.3.2 Lexikalizované frazeologismy .....	46
4.3.3.3 Idiomy .....	47
4.3.4 Frazeologismy porušující aspekt neutrality.....	48
4.3.4.1 Expresivní frazémy .....	48
4.3.4.2. Výrazově nápadné frazeologismy .....	49
5. Praktická část .....	50
5.1 Metodika analýzy .....	50
5.2 Analýza jednotek.....	52
5.2.1 Metafory s potenciálem porušit informační kvalitu .....	52
5.2.1.1 Mladá Fronta Dnes .....	52
5.2.1.2 Lidové noviny .....	53
5.2.1.3 Závěr a komparace .....	53
5.2.2 Metonymie s potenciálem porušit informační kvalitu.....	54
5.2.2.1 Mladá Fronta Dnes .....	54
5.2.2.2 Lidové noviny .....	54

5.2.2.3 Závěr a komparace .....	54
5.2.3 Kvazipersonifikace s potenciálem porušit informační kvalitu .....	55
5.2.3.1 Mladá Fronta Dnes .....	55
5.2.3.2 Lidové noviny .....	56
5.2.3.3 Závěr a komparace .....	56
5.2.4 Frazeologismy s potenciálem porušit informační kvalitu .....	57
5.2.4.1 Mladá Fronta Dnes .....	57
5.2.4.2 Lidové noviny .....	57
5.2.4.3 Závěr a komparace .....	57
5.2.5 Nelexikalizované fráze s potenciálem porušit informační kvalitu .....	58
5.2.5.1 Mladá Fronta Dnes .....	58
5.2.5.2 Lidové noviny .....	59
5.2.5.3 Závěr a komparace .....	59
Závěr .....	60
Seznam zkratk .....	62
Seznam použité literatury .....	63
Seznam obrázků .....	66
Seznam tabulek .....	67



# Úvod

Mediální organizace každodenně vytvářejí obrovské množství obsahů, které procházejí neustálým vývojem. Mění se výběr témat i způsob jejich zpracování. Jedním z důvodů této proměny je snaha upoutat co největší pozornost publika, zaujmout jej, a tím si zajistit komerční úspěch a fungující ekonomiku.<sup>1</sup>

Těmto trendům podlehl také zpravodajství, jehož pozici lze v rámci produkce mediálních sdělení považovat za specifickou. Odráží totiž základní hodnoty společnosti, upevňuje její socializaci a příjemci poskytuje reflexi aktuální reality.<sup>2</sup> Snaha původců sdělení o srozumitelné a nezatěžující uchopení témat, výběr netradičních, zajímavých, dynamických a atraktivních forem zpracování či emoční působení se projevuje porušením normativních principů informační kvality – objektivity a průnikem publicistiky do zpravodajství.<sup>3</sup> Porušení zásad informační kvality se týká všech rovin jazyka. Jednou z nich je také rovina lexikální. K jazykovým prostředkům s potenciálem porušit zásady informační kvality se řadí i zástupná pojmenování, kterými se budeme zabývat v předkládané bakalářské práci.

Prvním cílem této práce je tedy pomocí kompilace z odborné lingvistické a literárněvědné literatury sestavit analytický rámec umožňující identifikaci zástupných pojmenování, která mají potenciál porušit zásady informační kvality. Na tento rámec poté navazuje cíl druhý, jímž je samotná analýza vybraných zpravodajských textů z deníků Mladá Fronta Dnes a Lidové noviny. Provedeme kvantifikaci nalezených jednotek a určíme průměrnou četnost těchto jazykových prostředků na jeden příspěvek. Výsledky analýzy následně využijeme ke komparaci výskytu jednotlivých typologických skupin zástupných pojmenování v obou denících a za každou skupinou provedeme dílčí shrnutí.

V teoretické části práci si nejdříve vymežíme zkoumanou oblast. Tou je dílčí oblast zpravodajská, která spadá do stylu publicistického (v širším slova smyslu). V následující kapitole vymežíme aspekty informační kvality, které budeme dále zkoumat. Jelikož předmětem této práce jsou jednotky lexikální, z informační kvality se budeme zabývat pouze přesností, absencí hodnocení, informativností a neutralitou. Tento výběr dále zdůvodníme. Poté vymežíme pojem zástupná pojmenování, který je pro tuto práci stěžejní.

---

<sup>1</sup> Jiráková, Köpplová 2003, s. 43.

<sup>2</sup> Trampota 2006, s. 12.

<sup>3</sup> Jílek 2009, s. 66.

V následujícím kroku již představíme analytický rámec zástupných pojmenování z pohledu porušení zásad informační kvality. Tam, kde to bude možné, uvedeme u každé jednotky příklad z analyzovaného materiálu. Pokud žádný příklad neobjevíme, použijeme příklad z odborné literatury.

Při analýze jednotek pak budeme vycházet z analytického rámce. K identifikaci jednotek budeme využívat SSČ (Slovník spisovné češtiny), SSJČ (Slovník spisovného jazyka českého), SČFI (Slovník české frazeologie a idiomatiky), SČS (Slovník českých synonym) a Český národní korpus. V praktické části představíme výsledky analýzy za pomoci tabulek, které obsahují údaje o celkovém a průměrném výskytu jednotlivých typů zástupných pojmenování v textech obou deníků. Výsledky analýzy využijeme ke komparaci výskytů zástupných pojmenování v obou denících. Pod příslušnými tabulkami nabízíme dílčí shrnutí, jimiž komparaci realizujeme.

Zkoumaný vzorek textů je tvořen 261 zprávami z šesti tištěných vydání Mladé Fronty Dnes a šesti tištěných vydání Lidových novin, celkově tedy z dvanácti vydání. Z toho se 120 textů nachází v Mladé Frontě Dnes, 141 v Lidových novinách. Tento průběžný vzorek byl sbírán po dobu jednoho měsíce a dvou týdnů, konkrétně od 1. února do 12. března 2016, kdy bylo systematicky každý následující týden analyzováno vydání z dalšího dne.

# 1. Zpravodajství

Zpravodajská oblast spolu s oblastí publicistickou (v užším slova smyslu) a beletrizující (syžetovou) tvoří hlavní členění publicistického funkčního stylu.<sup>4</sup> Vzhledem k tématu práce se však dílčí oblastí publicistickou v užším slova smyslu a dílčí oblastí syžetovou dále nezabýváme.

Josef Mistrík uvádí, že se u nás publicistický styl konstitoval jednak postupným vyčleněním ze stylu naučného, jednak převzetím některých prvků stylu řečnického. Vyvíjel se analogicky s cizojazyčnými publicistickými styly a tímto způsobem se vyvíjí i nadále.<sup>5</sup> Funkční styl publicistický řadíme mezi styly základní (primární), nikoliv mezi styly od nich odvozené nebo pomezí (tzv. sekundární).<sup>6</sup>

Publicistický styl se neustále mění a s novými společenskými proměnami získává jinou podobu. Jeho charakter je podmíněn celospolečenským posláním, má za úkol rychle, výstižně a účinně informovat adresáty nejrůznějších věkových skupin, sociálního zařazení i vzdělání, zprostředkovávat srozumitelné a přesvědčivé myšlenky a získávat příjemce pro tlumočení těchto myšlenek.<sup>7</sup> Cílem publicistického sdělení je tedy informovat, přesvědčovat, ovlivňovat, motivovat, získávat, edukovat, bavit či například esteticky naplňovat.<sup>8</sup>

Viktor Jílek do publicistického stylu nezahrnuje jen sdělení žurnalistická, ale i sdělení produkovaná širokou škálou původců. Jedná se například o novináře, státní orgány, politiky, politické strany, občany a další.<sup>9</sup>

Komunikáty spadající do dílčí oblasti zpravodajské by měly naplňovat především funkci informativní, ale také odbornou sdělnou.<sup>10</sup>

Zpravodajství je základem žurnalistiky, jedná se o jednu ze stěžejních novinářských činností, zároveň o produkt této činnosti.<sup>11</sup> Stojí na „*informacích a faktech, které vyhledává, shromažďuje, třídí, vybírá, interpretuje a předává prostřednictvím média recipientům.*“<sup>12</sup> Cílem zpravodajství je především věcně informovat příjemce o aktuálních

---

<sup>4</sup> Jílek 2009, s. 53.

<sup>5</sup> Mistrík 1985, s. 459.

<sup>6</sup> Minářová 1996, s. 45.

<sup>7</sup> Minářová 1996, s. 60.

<sup>8</sup> Jílek 2009, s. 52.

<sup>9</sup> Tamtéž.

<sup>10</sup> Minářová 2011, s. 172.

<sup>11</sup> Osvaldová a kol. 2007, s. 241.

<sup>12</sup> Tamtéž.

událostech a jevech, o kterých by měli být informováni, přejí si o nich být informováni, nebo by pro ně mohly být zajímavé.<sup>13</sup>

Zprávy mají za úkol reprezentovat realitu, což je jedním z důvodů jejich důležitosti. Příjemci totiž nemají možnost bezprostředního kontaktu se všemi jevy a událostmi, takže často bývají závislí pouze na tom, jakým způsobem konkrétní médium danou skutečnost uchopí.<sup>14</sup>

Zpravodajský styl je charakteristický nocialitou výrazových prostředků, spíše než jazykové zpracování upoutává příjemce nové uchopení a zpracování tématu, jeho neotřelost, překvapivost či atraktivita. Výběr výrazů je provázen snahou žurnalisty o objektivně podanou informaci.<sup>15</sup>

---

<sup>13</sup> Jílek 2009, s. 55.

<sup>14</sup> Trampota 2006, s. 12.

<sup>15</sup> Minářová 2011, s. 172.

## 2. Informační kvalita – objektivita

Hlavní funkcí zpravodajské oblasti je bezesporu funkce informativní, z níž vyplývá několik požadavků. Zpravodajské texty by neměly zahrnovat jakékoliv prvky subjektivity, důraz by měl naopak být kladen na co největší míru objektivitu a dokumentárnost. Jelikož je informativní funkce v její čisté podobě (tedy bez přítomnosti persvaze) omezena pouze na sdělení v podobě zprávy v základní podobě, oblast masové komunikace používá souloví informační kvalita (IK).<sup>16</sup>

Denis McQuail považuje za hlavní pojem ve vztahu ke kvalitě informací objektivitu, kterou však není snadné definovat.<sup>17</sup> Za nejdůležitější rysy objektivitu považuje „*osvojení si pozice odstupu a neutrality ve vztahu k předmětu zpravodajství (tedy vylučování subjektivního pohledu či osobního zaujetí); absence stranění (to znamená nastavět se ve sporech na ničí stranu a zdržet se jakékoliv předpojatosti); oddanost přesnosti a dalším kritériím pravdivosti (jako jsou relevance a úplnost); absence skrytých motivů nebo služby třetí straně.*“<sup>18</sup>

McQuail<sup>19</sup> se přiklání k Westerståhlovu výkladu objektivitu, který pracuje se dvěma hlavními faktory – faktičností a nestranností. Faktor faktičnosti se zde vztahuje především k podobě informování o událostech. Prvním aspektem faktičnosti je pravdivost, druhým relevance a třetím informativnost. Pod aspekt pravdivosti spadá kritérium přesnosti, úplnosti a absence hodnocení. Relevance se vztahuje k procesu výběru informací. Informativnost je pragmatická stránka informace, která odkazuje ke kvalitám informačního obsahu. Měla by zvýšit pravděpodobnost, že se informace k publiku dostane, bude jím zaznamenána, pochopena a zapamatována. Faktorem nestrannosti je zde myšlen neutrální postoj, kterého má být dosaženo pomocí aspektu vyváženosti a neutrality (viz schéma).

---

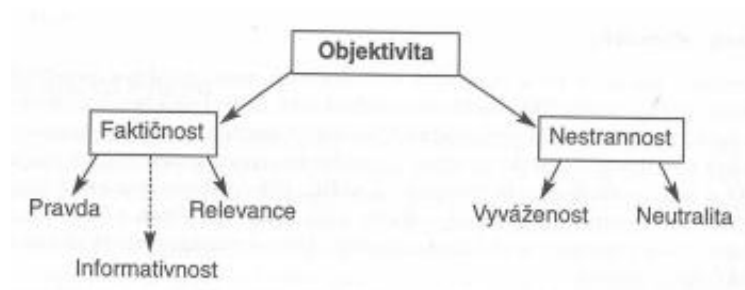
<sup>16</sup> Jílek 2009, s. 57, 58.

<sup>17</sup> McQuail 2009, s. 210.

<sup>18</sup> Tamtéž.

<sup>19</sup> McQuail 2009, s. 211, 212.

Obrázek 1 - Westerstáhlova kritéria objektivita (McQuail 2009, s. 212)



Zásady informační kvality vytvářejí základ komunikační normy zpravodajské oblasti. Viktor Jílek zařazuje faktory informační kvality – objektivitu ke komunikačním faktorům (slohotvorným činitelům), jež formují podobu žurnalistických sdělení. Některé dokonce přímo ovlivňují jazyk zpravodajství, tím pádem se stávají součástí jazykové normy textové a stylové.<sup>20</sup>

Zásady informační kvality ovšem nelze plně realizovat v žurnalistické praxi. Žurnalisté vyvíjejí snahu o co největší rychlost v podání informací, protože jsou omezeni časem, v psaných textech pak délkou zpráv.<sup>21</sup> Mohou být také pod tlakem osob, skupin nebo organizací. Problém je i v tom, že některé z aspektů nejsou jednoznačně vymezeny. Navíc nemusí být v zájmu všech mediálních organizací tyto zásady dodržovat. Z toho vyplývá, že často dochází k porušování zásad informační kvality. Děje se tak nejen v médiích bulvárních (ve kterých je jiná než čistě informativní funkce sdělení příjemcem očekávána), stále častěji se tento trend objevuje i v médiích seriózních. Porušení informační kvality je komplexní jev, který má vliv na výběr informací, jejich selekci, výslednou podobu sdělení i jazykové ztvárnění.<sup>22</sup> Zástupná pojmenování, která jsou předmětem této práce, jsou jedním z typů jazykových prostředků s potenciálem porušit zásady informační kvality.

<sup>20</sup> Jílek 2009, s. 59.

<sup>21</sup> Minářová 2011, s. 172.

<sup>22</sup> Jílek 2009, s. 66.

### 3. Zásady informační kvality z pohledu lexika

Je nezbytné upozornit na skutečnost, že ne všechny aspekty informační kvality – objektivitu či jejich dílčí faktory se jazykových prostředků týkají. Z faktoru faktičnosti se k lexikálním jednotkám vztahuje aspekt informativnosti, z aspektu pravdivosti jen kritéria přesnosti a absence hodnocení. Lexika se tedy netýká aspekt vnitřní a vnější relevance a kritérium úplnosti, které spadá pod aspekt pravdivosti. Z faktoru nestrannosti se lexika týká jen aspekt neutrality výrazů, ne však aspekt vyváženosti.<sup>23</sup>

#### 3.1 Faktor faktičnosti

##### 3.1.1 Aspekt pravdivosti

Pravdivost se týká podoby informování o událostech. Zpráva je v souladu s tímto aspektem, pokud je přesná, úplná a žurnalista do ní nezahrnuje osobní komentáře a hodnocení události, o níž informuje.<sup>24</sup> Případné komentáře by měly být od zbývajících textu zřetelně odděleny.<sup>25</sup> Zástupných pojmenování se z aspektu pravdivosti týká pouze kritérium přesnosti a absence hodnocení, ne však kritérium úplnosti, jak již bylo uvedeno výše.

###### 3.1.1.1 Kritérium přesnosti

Podle kritéria přesnosti je nezbytné, aby autor zpravodajského sdělení „*byl věcný, jasný, aby k označení faktů, vztahujících se k události, používal přesné, konkrétní a určité pojmenovací jednotky.*“<sup>26</sup>

Sémy, které naplňují obsah pojmu použitých jednotek, by tedy měly korelovat s určujícími znaky pojmenované skutečnosti. Z toho vyplývá, že potenciál k porušení kritéria přesnosti mají zástupná pojmenování s nepřesnou, neurčitou, nekonkrétní či širokou sémantikou. Pojmový význam zástupných pojmenovacích jednotek může být rovněž posunut či rozšířen, takové jednotky pak mají pojmový význam potenciální. Lze je

---

<sup>23</sup> Jílek 2015, s. 35.

<sup>24</sup> Jílek 2015, s. 37.

<sup>25</sup> McQuail 2009, s. 211.

<sup>26</sup> Jílek 2015, s. 37.

tedy použit jak k označení skutečností blízkých, tak k označení skutečností neidentických. Jedná se zde o tzv. významové odstíny (viz dále).<sup>27</sup>

Jílek dále uvádí, že zástupná pojmenování mají ze samotného principu zástupnosti potenciál vyvolávat nepřesnost, přibližnost nebo vágnost při jejich užití ve sdělení. Prostý fakt zástupnosti ovšem nerozhoduje o přesnosti či nepřesnosti užití jednotky. Pokud má jednotka jen jeden jednoznačný pojmový význam, je možné, aby pojmenování bylo přesné, současně se však musí jednat o konkrétní označení určité.<sup>28</sup> Kritéria identifikace nepřesných zástupných pojmenovacích jednotek uvádíme v kapitole 5.1 Metodika analýzy.

### 3.1.1.2 Kritérium absence hodnocení

*„Smyslem požadavku absence hodnocení je, aby sdělení nenaplňovalo jinou než informativní či kompatibilní dokumentární funkci, brání tedy průniku výpovědí či úseků sdělení naplňujících funkce typické pro dílčí stylovou oblast publicistickou v užším smyslu, a to persvazivní, získávací, respektive edukativní.“<sup>29</sup>*

Kritérium absence hodnocení porušují hodnotící lexikální jednotky, skrze něž proniká do sdělení subjektivita, protože umožňují vyjádření názoru či odhalují stanovisko původce. Příjemce pak tyto jednotky nemusí rozeznat od předkládaných faktů, přijme je a interpretuje jako informaci.<sup>30</sup>

### 3.1.2 Aspekt informativnosti

Podle aspektu informativnosti by měl původce zpracovat sdělení tak, aby se skutečně k publiku dostalo a mohlo být zaznamenáno, pochopeno a zapamatováno.<sup>31</sup>

Je důležité, aby příjemce dokázal sdělení snadno zachytit, porozumět mu a pochopit jej. Jedná se zde tedy o požadavek srozumitelnosti sdělení, který tvoří základ zpravodajského dílčího stylového typu. Zvláštní postavení srozumitelnosti spočívá v tom, že je vyžadována ve všech zpravodajských sděleních, zatímco porušení ostatních požadavků, které vyplývají ze zásad informační kvality, může být v zájmu autora či

---

<sup>27</sup> Jílek 2015, s. 48-49.

<sup>28</sup> Tamtéž.

<sup>29</sup> Jílek 2015, s. 58.

<sup>30</sup> Tamtéž.

<sup>31</sup> McQuail 2009, s. 212, 213.



samotné mediální instituce. Není ovšem podmínkou, aby všechny jazykové prostředky podporující srozumitelnost současně vyhovovaly všem ostatním aspektům a dílčím kritériím. K porušení informativnosti dochází, pokud jsou sledovány jiné, než čistě informativní záměry. Dojít k tomu může ze strany autora či mediální instituce. Další z příčin porušování informativnosti může být nedostatečná věcná či jazyková kompetence autora, proto se autor dopouští chyb při označování skutečnosti.<sup>32</sup> Chybného užití jednotek v textech se však v této práci nezabýváme.

*„Lexikum, které porušuje informativnost, stojí mimo běžnou aktivní a pasivní zásobu uživatelů jazyka.“<sup>33</sup>* Z toho důvodu se tyto jednotky vyznačují nízkou četností výskytu (viz dále).

## **3.2 Faktor nestrannosti**

### **3.2.1 Aspekt neutrality**

Aby byl dodržen aspekt neutrality, měly by ve sdělení být voleny nociónální, výrazově neutrální prostředky, které nejsou expresivní, neobsahují citové hodnocení, apelové, asociační, fatické a evokační příznaky. Do rámce neutrality zahrnujeme hodnocení jako vyjádření stanoviska či postoje, ne prostředky hodnotící, které jsou předmětem kritéria absence hodnocení.<sup>34</sup> Aspekt neutrality tedy porušují jednotky výrazově nápadné a expresivní, kterými se budeme zabývat dále.

---

<sup>32</sup> Jílek 2015, s. 64.

<sup>33</sup> Tamtéž.

<sup>34</sup> Jílek 2015, s. 76.

## 4. Zástupná pojmenování

Pojem zástupná pojmenování označuje nepřímé (obrazné) lexikální jednotky s přeneseným významem. Zaprvé k nim patří polysémní jednotky, které vznikly procesem sémaziologicko-onomaziologické derivace<sup>35</sup>, tedy metafory a metonymie. Zadruhé se jedná o frazeologismy, idiomy, lexikalizovaná i nelexikalizovaná přirovnání.<sup>36</sup>

Problematické je určení příslušnosti některých dalších vyčleňovaných tropů, protože je lexikologie považuje za hraniční jevy. Jedná se zde o eufemismy, dysfemismy, ironii a antiironii.<sup>37</sup>

Eufemismy se vyznačují kladným expresivním příznakem a v jazyce nahrazují výrazy, které obvykle označují nepříjemnou vlastnost či skutečnost, dysfemismy naopak nepříjemné skutečnosti umocňují a zesilují.<sup>38</sup> Jedním z rozhodujících faktorů při použití eufemismu a dysfemismu je často širší kontext. Vzhledem k tomu, že korelace formy a významu znaku je nemotivovaná<sup>39</sup>, v této práci se eufemismy a dysfemismy dále nezabýváme.

Význam ironie a antiironie je založen na „*kontradiktornosti vlastností pojmenování a hodnocení*“<sup>40</sup>. Použitím ironie využíváme rozporu výroku s kontextem nebo opačného významu slov, záleží na síle záporu. Problém je v tom, že při použití ironie v psaných textech může ironizovat či být ironizován sám jazyk, ne jen ironické figury.<sup>41</sup> Proto ani ironie a antiironie není dále předmětem naší práce.

### 4.1 Metafora

Metaforou v širším slova smyslu se zabýval už Aristoteles. K tropům ji zařazovaly antické poetiky a rétoriky, i když v této době prozatím nebyla považována za jeden ze stěžejních tropů. Výrazněji se začala projevovat v 19. století v oblasti poezie, kde se postupně uplatňovala jako velmi důležitá součást básnického prožitku. Role metaforických

---

<sup>35</sup> Sémaziologicko-onomaziologická derivace je jedním z projevů jazykové ekonomie. Je tedy běžné, že se již existující výraz použije pro více skutečností majících společný prvek. Tento proces nepřímé nominace odpovídá také lidskému myšlení, jelikož pracuje s podobnostmi. V lidském vědomí se poté odráží dvojitá skutečnost, která může přinést nalezení nových souvislostí. V poetice tento druh nominace nese označení tropy (zástupky), protože se jedná o zastoupení jednoho pojmenování jiným. (Filipec, Čermák 1985, s. 108)

<sup>36</sup> Jílek 2015, s. 48.

<sup>37</sup> Tamtéž.

<sup>38</sup> Hauser 1980, s. 50, 51.

<sup>39</sup> Allan, Burridge 1985, s. 7.

<sup>40</sup> Filipec, Čermák 1985, s. 111.

<sup>41</sup> Trost 1997, s. 81 – 85.

pojmenování rostla i v poezii lidové. Proto se její vliv rychle rozšiřoval, začaly například vznikat rozsáhlé monografie a pozornost byla věnována i samotnému původu metafory.<sup>42</sup> Od 30. let 20. století se začalo i v české lingvistice podrobněji hovořit o básnickém jazyce a jeho specifikách, zasloužili se o to například B. Havránek či K. Horálek, v oblasti literární vědy stál na počátcích bádání J. Mukařovský.<sup>43</sup>

Metafora funguje na principu přenášení slov na základě vnější podobnosti denotátů, její vnější znaky se tedy částečně shodují. „*Podkladem metafory je označení věci oklikou přes slovo, které běžně označuje věc něčím podobnou. Mezi pojmem, jehož slovní označení se bere za pojmenování (obraz metafory), a pojmem, který má být takto pojmenován (základ metafory), je vztah podobnosti.*“<sup>44</sup> Podobnost se může týkat například barvy, umístění, rozsahu, funkce a podobně.<sup>45</sup> Může být nápadná i nenápadná a je možné, aby se týkala znaků hlavních, ale i náhodných, podružných nebo původních.<sup>46</sup>

Metafora není pouhým jazykovým jevem, je rovněž produktem samotné kreativní schopnosti lidské psychiky. Pavelka mimo její funkce stylistické a emocionální zmiňuje i funkci asociativní, díky níž je metafora schopna vyvolat v mysli čtenáře řetěz psychických reakcí – asociací, které mohou (ale také nemusí) korespondovat s psychickými procesy, které stály na začátku tvůrčí činnosti autora.<sup>47</sup>

I když je metafora považována za primární formu uměleckého obrazu a je tedy neodmyslitelnou součástí uměleckého stylu, její působnost není omezena pouze na umělecké texty.<sup>48</sup> Představuje také důležitou složku stylu prostě sdělovacího a rovněž pronikla do stylu publicistického, protože umožňuje označit věci nově, ale i úsporně a jazykově ekonomicky.

Z metafor bývají vyčleňovány některé další tropy. Jedná se o personifikaci, synestézii a hyperbolu, k metaforám se rovněž řadí apelativizovaná propria, tedy zobecnělá vlastní jména.

Personifikace představují druhy metafor, u kterých jsou činnosti nebo vlastnosti živých bytostí přisuzovány věcem neživým. Uplatnění nacházejí zejména v poezii.<sup>49</sup> Podle J. Pavelky tento princip označování patří k nejužívanějším, protože člověk je přirozeně

---

<sup>42</sup> Bečka 1971, s. 1.

<sup>43</sup> Minářová 2010, s. 69.

<sup>44</sup> Cit. dílo, s. 1.

<sup>45</sup> Hauser 1980, s. 71

<sup>46</sup> Bečka 1992, s. 142.

<sup>47</sup> Pavelka 1982, s. 27.

<sup>48</sup> Pavelka 1982, s. 19.

<sup>49</sup> Bečka 1992, s. 147.

zvyklý vnášet do reality lidský rozměr. Personifikaci je podobná animizace, tedy přenášení vlastností a schopností živočichů (ne lidí) na věci (např. „zabečení pneumatik“, tuto animizaci použil ve svém díle B. Hrabal). Dalším podobným pojmem je naturifikace, která je opakem personifikace. Jedná se o promítání neživé přírody do lidského světa (např. „chumelenice polibků“, tuto naturifikaci použil F. Halas). Animizaci a naturifikaci v této práci však dále nesledujeme, neboť se jedná primárně o prostředky spadající do uměleckého stylu.<sup>50</sup>

Synestézie funguje na spojení více smyslových vněmů do jednoho výrazu, který je slučuje. Pomocí synestézie se jednotlivé vněmy stávají bohatšími a dynamičtějšími.<sup>51</sup> Například v synestézii „tichá tma“ je sloučen vněm sluchový a zrakový.

Pojem hyperbola označuje nadsázku. Místo nociónálního pojmenování je obrazně použito expresivního výrazu, který zvětčuje výsledný dojem na příjemce.<sup>52</sup> Jako hyperbolu identifikujeme například spojení „moře starostí“. Zařazení hyperboly se v pracích lingvistů často liší. J. Filipec a F. Čermák ji například označují jako jeden ze samostatných tropů<sup>53</sup>, který je založen na přirovnání, literární věda ji řadí k metonymii<sup>54</sup>. V naší práci jsme ale vycházeli ze zařazení, které uvádí Hauser – pokládá hyperbolu za součást metafory.<sup>55</sup>

Apelativizovaná propria jsou vlastní jména, která zobecněla. K apelativizaci proprií dochází, protože „pojmenované osoby, místa aj. představují obecně známé typy, charakterizované jistou typickou vlastností, popř. jistým vztahem, a tyto vlastnosti, popř. vztahy vystoupí do popředí.“<sup>56</sup> Přenášené vlastnosti mohou být pozitivní (např. „adónis“ – krasavec), ale i negativní (např. „janek“ – hlupák), mohou se vztahovat k fyzickým rysům (např. „venuše“ – krásná žena), ale také k chování a povaze (např. „jidáš“ – zrádce). Dále se přenášejí pojmenování zaměstnání (např. „sibyla“ – věštkyně) a míst („eden“ – ráj).<sup>57</sup> Zobecnování vlastních jmen může být i metonymického původu (viz dále).

V analýze jsme však personifikaci, synestézii, hyperbolu a apelativizovaná propria dále nerozlišovali. Nalezené jednotky tohoto typu, které zároveň porušují některý z aspektů informační kvality, byly zařazeny k metafoře.

---

<sup>50</sup> Pavelka 1982, s. 65-67.

<sup>51</sup> Mistrík 1985, s. 139.

<sup>52</sup> Tamtéž, s. 143

<sup>53</sup> Filipec, Čermák 1985, s. 111.

<sup>54</sup> Hrabák, Štěpánek 1987, s. 95.

<sup>55</sup> Hauser 1980, s. 71.

<sup>56</sup> Filipec, Čermák 1985, s. 114-115.

<sup>57</sup> Jílek 2005, s. 44.

## 4.1.1 Metafory porušující kritérium přesnosti

### 4.1.1.1 Metafory aktuální

Aktuální či nelexikalizované jsou takové metafory, které ještě nenabýly společenské hodnoty a nezačlenily se do systému jazyka. Jejich opakem jsou metafory uzuální (lexikalizované).<sup>58</sup> Aktuální a uzuální metafory představují základní členění metafor.<sup>59</sup>

Na metafory aktuální můžeme nejčastěji narazit v uměleckých a publicistických textech. Je možné se skrze ně vyjádřit zajímavě a neotřele, poskytují nové vidění skutečnosti. J. V. Bečka aktuální metaforu označuje jako zvláštní užití slova, které má výrazovou expresivitu a samo o sobě je nápadné. Vztah podobnosti skrze aktuální metaforu je podle něj dán subjektivně, ne logicky či objektivně. Subjektivita v některých metaforách může dosáhnout až citové expresivity.<sup>60</sup> Skrze aktuální metaforu může autor „vyjádřit ve zkratce vztahy, jež unikají naší pozornosti, vztahy, které ukazují jevy skutečnosti v novém světle, v novém pojetí.“<sup>61</sup> Je tedy jedním z prostředků subjektivity výrazů a to je také důvod, proč by se žurnalisté měli zdržet užívání aktuálních metafor v textech náležících k dílčí oblasti zpravodajské.

Kvůli neustálenosti tohoto typu metafor je jejich nepřesnost jednoznačná. Toto platí i u nelexikalizovaných metonymií a frazeologismů, jak uvádíme v příslušných kapitolách.

Uživatelé jazyka si mohou obsah aktuálního výrazu interpretovat různě či může dojít k neporozumění obsahu. V jejich vědomí totiž tyto pojmy zatím nejsou ohraničeny a pevně ustáleny. Lexikální prostředek tohoto druhu je sám o sobě nepřesný, i když se původce sdělení pokusí vyložit obsah pojmu v širším kontextu.<sup>62</sup>

Podle J. V. Bečky však žurnalisté v produkování nových či původních metaforických pojmenování nejsou příliš inovativní.<sup>63</sup> Z toho důvodu metafory užívané v novinových textech nemusí být vždy plně aktuální, míra nejčastěji používaných metaforických lexikálních jednotek se může lišit.

---

<sup>58</sup> Filípec, Čermák 1985, s. 109.

<sup>59</sup> Srov. Filípec, Čermák 1985, s. 109-110, Jílek 2005, s. 44-45, Hauser 1980, s. 70, Bečka 1973, s. 56 aj.

<sup>60</sup> Bečka 1971, s. 9-10.

<sup>61</sup> Tamtéž.

<sup>62</sup> Jílek 2015, s. 52.53.

<sup>63</sup> Bečka 1973, s. 56.

Proto v rámci metafor aktuálních, které zároveň porušují přesnost, můžeme sledovat několik dílčích typů, kterými jsou metafory okazionální, metafory s příklonem k invariantnímu<sup>64</sup> obsahu pojmu, metafory okazionální s neustáleným obsahem pojmu a metafory ne zcela lexikalizované.<sup>65</sup> Stejně kategorie lze sledovat i při aktuálních metonymiích, kterými se zabýváme dále.

#### a) metafory okazionální

Okazionální metafory představují příležitostná pojmenování, u nichž je obvyklé, že se nezačlení do lexikálního systému, protože je jejich užití jednorázové, případně opakované, ale časově omezené.<sup>66</sup> Často se váží k jedné události. Příkladem by mohla být okazionální metafora „*odklonit*“. V analyzovaném materiálu byl její výskyt zaznamenán pouze jednou.

##### Příklad z analyzovaného materiálu:

Lidové noviny, 9. února, Rusové chtějí stovky milionů

...právník Berezovského tehdy na Abramoviče (mimo jiné majitel fotbalového klubu Chelsea) zaútočil, že využíval banku LTB (později Expobank), aby pomáhala *odklonit* Abramovičovy peníze...

Tento slovní obrat použil v roce 2011 ministr obchodu a průmyslu Martin Kocourek. Výraz vznikl, když se pokoušel vysvětlit nejasný původ vysoké částky peněz na účtu jeho matky, které převedl v době rozvodu s manželkou. Řekl, že peníze kvůli rozvodu „odklonil“.

Podle Viktora Jílka tento pojem v kontextu situace označuje aktivitu zamezující, aby se finanční prostředky nestaly předmětem vyrovnání společného jmění manželů v rámci rozvodového řízení. Proto má toto užití slova charakter eufemismu, který zjemňuje Kocourkovo podvodné jednání. Žurnalisté však tuto lexikální jednotku začali používat i v případech, které s původní situací nemají nic společného (viz příklad z analyzovaného materiálu). Vysvětlení obsahu pojmu nebývá součástí žurnalistických sdělení a tento způsob užití slova nelze nalézt ani ve slovníku.<sup>67</sup> Po zadání výrazu do internetové verze

---

<sup>64</sup> Tzv. invariant je hlavní, základní význam slova. Variant je odvozený, druhotný význam slova. (Jílek 2005, s. 41.)

<sup>65</sup> Jílek 2015, 52-57.

<sup>66</sup> Cit. dílo, s. 20.

<sup>67</sup> Jílek 2015, s. 54.

SSJČ jsme objevili tyto významy: 1. (co) skloněním, nakloněním oddálit; odchýlit, odvrátit  
2. (co) způsobit vychýlením něčeho z pův. směru, z pův. dráhy apod.; atd.

Další příklady z analyzovaného materiálu:

Mladá Fronta Dnes, úterý 9. února, Soudci se nechtějí *svlékat*

Mladá Fronta Dnes, sobota 12. dubna, Kauza Čapí hnízdo: opozice chce mimořádnou schůzi

Opozice chce kvůli ní *grilovat* i premiéra Bohuslava Sobotku.

### **b) metafory okazionální s příklonem k lexikalizovanému obsahu pojmu**

Příkladem takovéto jednotky by bylo rovněž slovo „*odklonit*“. Při užití tohoto výrazu dochází k dezinterpretaci, protože příjemce může takovou jednotku chápat v lexikalizovaném (invariantním) pojmovém významu, ne v okazionálním.<sup>68</sup>

Další podobnou jednotku jsme v analyzovaném materiálu neobjevili, proto se touto dílčí kategorií dále nezabýváme.

### **c) metafory okazionální s neustáleným obsahem pojmu**

Pokud je okazionální metaforická jednotka užívána v několika odlišných kontextech, může být obsah pojmu vymezován pro jednotlivé konkrétní situace, což způsobuje nepřesnost a neohraničenost. Obsah pojmu má pak potenciál se nadále rozšiřovat.<sup>69</sup>

Příklad takové jednotky jsme v analyzovaných textech neobjevili.

### **d) metafory ne zcela lexikalizované**

Ne zcela lexikalizované metafory se nacházejí na pomezí nelexikalizovaných a lexikalizovaných jednotek. Jejich pojmový obsah není ještě ustálen natolik, aby mohly být používány bez přítomnosti významových odstínů, potenciálnosti či otevřenosti významu. Často se vyskytují právě v žurnalistických komunikátech a lze je zařadit k publicismům.

---

<sup>68</sup> Jílek 2015, s. 54.

<sup>69</sup> Jílek 2015, s. 53.

Viktor Jílek uvádí jako příklad metaforu „*tunelovat*“. V analyzovaném vzorku jsme ne zcela lexikalizovanou metaforu nenalezli.

#### 4.1.1.2 Nepřesné metafory v důsledku přítomnosti významových odstínů

Takzvané významové odstíny představují variety pojmového významu. V užitém označení jsou pak potenciálně přítomny všechny významové odstíny použitého pojmového významu a dochází k jeho posunu nebo rozšíření.<sup>70</sup>

V. Jílek jako příklad uvádí metafory *lev/lvice*.<sup>71</sup> V analyzovaném vzorku jsme narazili na podobný příklad týkající se metaforického užití slova *jestřáb*.

##### Příklady z analyzovaného materiálu:

Mladá Fronta Dnes, čtvrtek 25. února, Nejriskantnější džob na světě teď převzal generál Ri Jediný generál Kim Kjuk-sik, drsný *jestřáb*, který se proslavil dvěma útoky na jihokorejské cíle, ...

Internetová verze SSJČ k tomuto slovu přiřazuje význam „dravý pták s mohutnými pařáty a skvrnitým peřím na prsou“, přenesený význam slova je „dravý“, „divoký“, „zlý“ člověk. Proto jsme tuto jednotku vyhodnotili jako nepřesnou v důsledku přítomnosti významového odstínu.

#### 4.1.2 Metafory porušující kritérium absence hodnocení

##### 4.1.2.1 Metafory hodnotící a intenzifikační

Hodnotící metafory umožňují vyjádření názoru a dokáží odhalit stanovisko původce sdělení. Podstatu hodnotících jednotek jsme již zmínili výše. Tyto jednotky obsahují vedle denotativních sémů sém hodnocení, který obvykle mívá kladný či záporný hodnotící ráz (nemusí tomu tak ale být vždy). Ráz však ve slově nemusí být vůbec přítomen, v tomto případě sém doprovází hodnotící determinant. U hodnotícího sému může být přítomna kvalitativní podstata. Může také být doprovázen sémem neurčitým, který se může týkat množství, velikosti, míry či rozsahu, tedy kvantitativním sémem

---

<sup>70</sup> Jílek 2015, s. 49.

<sup>71</sup> Jílek 2015, s. 51.



intenzity. Jako podpůrný prostředek hodnocení může působit užití prostředků expresivních (v širším chápání aktualizačních) vedle jednotek nocionálních, v některých případech expresivita představuje samotný přímý nosič hodnocení.<sup>72</sup> Toto neplatí jen u jednotek polysémních, ale také u ostatních jednotek lexikálních.

#### Příklad hodnotící metafory z analyzovaného materiálu:

Mladá Fronta Dnes, čtvrtek 25. února, Kniha u soudu. Fanatický brak?

...že ona sama příliš není pro *tvrdý trest* pro Sáňku – nebude tedy zřejmě požadovat vězení...

Potenciál porušit kritérium absence hodnocení mají například i některá apelativizovaná propria, jejichž význam obsahuje hodnotící ráz. Příkladem by bylo zobecnělé vlastní jméno „*donchuán*“, jehož synonyma jsou „*svůdce, záletník*“. Toto pojmenování by zároveň porušovalo přesnost v důsledku přítomnosti významových odstínů (viz výše). Zobecnělé vlastní jméno, které by porušovalo některý ze zkoumaných aspektů informační kvality, jsme v analýze neobjevili.

#### **4.1.2.2 Metafory ne zcela lexikalizované a okazionální**

O metaforách ne zcela lexikalizovaných a okazionálních se zmiňujeme výše. Okazionalismy na rozdíl od vlastních neologismů vznikají spontánně přímo v okamžiku myšlenkového pochodu, proto jsou také subjektivní a umožňují vyjádřit vlastní pohled na určitý jev. Z toho vyplývá, že metafory okazionální, ne zcela lexikalizované a také publicistické (které pronikly do publicistické oblasti) mají hodnotící potenciál.<sup>73</sup> Příkladem takovéto metafory by byla například jednotka „*odklonit*“.

#### **4.1.3 Metafory porušující aspekt informativnosti**

K metaforám porušujícím aspekt informativnosti se řadí všechny metafory s nízkou četností výskytu, které mohou na příjemce působit jako nesrozumitelné. Může se tedy jednat o metafory s časovým příznakem, vlastní neologické metafory, internacionální a terminologické metafory, metafory s územními či sociálními rozdíly. Jelikož na

---

<sup>72</sup> Jílek 2015, s. 77-78.

<sup>73</sup> Staněk 2002, s. 57.

internacionální metafory, terminologické metafory a metafory s územními a sociálními rozdíly jsme v analyzovaném vzorku nenarazili, dále se jimi nezabýváme.

#### 4.1.3.1 Metafory s časovým příznakem

Časovým příznakem se rozumí příznak archaický, historický, neologický či okazionální. Na metafory v podobě archaismu či historismu jsme v analyzovaném vzorku nenarazili. Okazionálními metaforami se zabýváme již výše a jako příklad takovéto jednotky jsme uváděli slovo „*odklonit*“ použité Martinem Kocourkem.

Speciální součástí metafor s časovým příznakem jsou vlastní neologické sémantické metafory. Vzhledem k tomu, že se jedná o nelexikalizované jednotky, mají vysoký potenciál k porušení aspektu informativnosti.<sup>74</sup> Příkladem takovéto jednotky by mohla být opět metafora „*tunelovat*“, o níž se dostatečně zmiňujeme v kapitole o expresivitě metafor.

#### 4.1.4 Metafory porušující aspekt neutrality

Aspekt neutrality porušují metafory, které jsou expresivní či výrazově nápadné. Toto platí u všech polysémných jednotek, tudíž i u metonymií (viz dále).

S požadavkem neutrality užitého lexika ve sděleních souvisí termín **aktualizace**. Aktualizace (popř. aktivizace<sup>75</sup>) stojí proti automatizaci vyjádření. Oba pojmy jako první použil B. Havránek.<sup>76</sup> Automatizaci vymezil jako užívání jazykových prostředků, které jsou obvyklé pro určitý úkol vyjádření. Prostředky automatizace nebudí pozornost, jsou přijímány jako konvenční a chtějí být srozumitelné v rámci celého jazykového systému, nikoliv jen při doplnění kontextu a souvislosti.<sup>77</sup> Aktualizaci naopak definoval jako „*užití jazykových prostředků takovým způsobem, že samo budí pozornost a je přijímáno jako neobvyklé, jako zbavené automatisace, (deautomatisované), na př. živá básnická metafora (na rozdíl od lexikalizované, která je automatisována)*“.<sup>78</sup> Havránek však neuvádí

---

<sup>74</sup> Jílek 2015, s. 69.

<sup>75</sup> V oblasti stylistiky je pojem aktivizace užíván jako synonymní k pojmu aktualizace. Používá jej např. Čechová a kol. 2008, s. 250 nebo Chloupek a kol. 1991, s. 207.

<sup>76</sup> Srov. Havránek 1932, s. 52-53.

<sup>77</sup> Havránek 1932, s. 52-53.

<sup>78</sup> Tamtéž.

aktualizaci a automatizaci do souvislosti s publicistickým funkčním stylem. Aktualizaci řadí k jazyku básnickému a esejistickému.<sup>79</sup> Oběma jevy se zabývá také J. Chloupek, který je naopak považuje za jedny z hlavních znaků stylu publicistického a popisuje je jako prostředky živé, neotřelé a působivé, tedy stylově aktivní.<sup>80</sup> J. V. Bečka prostředky aktualizace považuje za překvapivé, osobité a působivé ve vztahu k příjemci, autor skrze ně dostává možnost vyjádřit osobní stanovisko, případně i citové zaujetí.<sup>81</sup>

Aktualizační (stylově aktivní) prostředky tedy můžeme charakterizovat jako „*prostředky, jež jsou v textu nápadné, mimořádné, jejich užití vybočuje z pro daný typ textu standardní stylizace, vyjadřování, a mají potenciál aktivizovat příjemce.*“<sup>82</sup>

Užívání aktualizačních prostředků v publicistických sděleních je motivováno snahou oživit a zatraktivnit text, upoutat tím příjemcovu pozornost, motivovat jej k přečtení (či poslechu) mediálního obsahu a jeho pozornost udržet. Motivace k jejich používání je tedy i komerční. Část těchto prostředků má pak potenciál přímo naplňovat (nebo doprovázet) základní funkci expresivní a specifické konativní funkce, tedy persvazivní, získávací, edukativní či zábavní. Jedná se o funkce, které jsou pro zpravodajství příznakové. Aktualizační prostředky působí na příjemce přímo a lze je snadno rozpoznat, což je další výhodou jejich užívání. Všechny vyjmenované efekty jsou důvodem, proč jsou aktivizační prostředky využívány ve stylu publicistickém v užším slova smyslu a stylu syžetovém (beletrizujícím), naopak proč jsou tyto prostředky z pohledu zásad informační kvality příznakové pro oblast zpravodajskou. Porušují totiž zpravodajskou normu a také aspekt neutrality.<sup>83</sup>

K aktualizačním jednotkám porušujícím neutralitu neřadíme jen jednotky výrazově nápadné, ale i jednotky expresivní. Proto považujeme za nutné krátce vymezit i pojem expresivita.

U expresivních lexikálních jednotek je přítomen citový nebo volní příznak.<sup>84</sup> Rozlišujeme expresivitu inherentní, adherentní a kontextovou. Expresivita inherentní je stálou součástí významu slova.<sup>85</sup> Většina slov slovní zásoby je však neutrální a slouží pouze k základnímu pojmenování reality. Znaky expresivity může neutrální výraz nabýt sémantickou změnou, tímto dochází k významovému větvení slova a slovo vedle

---

<sup>79</sup> Čechová a kol. 2008, s. 26.

<sup>80</sup> Chloupek 1986, s. 38-39.

<sup>81</sup> Bečka 1992, s. 42.

<sup>82</sup> Jílek 2015, s. 76.

<sup>83</sup> Tamtéž.

<sup>84</sup> Jílek 2005, s. 23.

<sup>85</sup> Zima 1961, s. 12.

neutrálního významu získává význam expresivní. Tento druh expresivity nese název expresivita adherentní.<sup>86</sup> U expresivity kontextové se jedná o nenáležitě užití jednotky ve stylové sféře, pro kterou jednotka není obvyklá. Toto užití je většinou úmyslné.

Autor může být k použití expresivní lexikální jednotky motivován, protože expresivita má potenciál být nositelem jeho osobního vyjádření či sebevyjádření. Pokud je expresivní jednotka užitá vědomě, může sloužit jako prostředek naplnění některých dalších funkcí, hlavně funkce konativní. Může jít i o kombinaci obou příčin. Obojí užití expresivních jednotek by se ve zpravodajské oblasti vůbec vyskytovat nemělo.<sup>87</sup>

#### 4.1.4.1 Expresivní metafory

Expresivní metafory se dle základního členění expresivity uvedeného výše mohou dále dělit na adherentně a inherentně expresivní.

Aby v případě expresivních metafor bylo možné zhodnotit, jestli jde o expresivitu inherentní, nebo adherentní, je třeba určit „*přítomnost, či nepřítomnost konotačního sému expresivity v invariantním významu.*“<sup>88</sup> U metafor, které jsou adherentně expresivní, se hodnotící ráz nachází ve variantním významu slova, nebo je s ním spjat. Určení tohoto typu expresivních metafor je závislé na kontextu. Adherentně expresivní metafory mohou mít primárně kladnou či zápornou hodnotící charakteristiku. Tato kvalitativní charakteristika může také být závislá na kontextu, protože primárně kladná hodnotící charakteristika se může v kontextu změnit na zápornou a záporná hodnotící charakteristika na kladnou.<sup>89</sup>

Příkladem adherentně expresivní metafory s primární zápornou hodnotící charakteristikou je například lexikální jednotka „*klaun*“.

##### Příklad z analyzovaného materiálu:

Mladá Fronta Dnes, pátek 4. března, Představa Trumpa v Bílém domě děsí svět  
...by bylo hrubou chybou považovat Trumpa za politického *klauna*.

Metaforická (i metonymická, viz dále) jednotka může disponovat více než jedním variantním významem s expresivní konotací, avšak může nést různé hodnotící

---

<sup>86</sup> Zima 1961, s. 43.

<sup>87</sup> Jílek 2015, s. 78-79.

<sup>88</sup> Jílek 2015, s. 81.

<sup>89</sup> Jílek 2015, s. 82-83.

charakteristiky (např. *kočka* – ve smyslu „hezká žena“ / „falešná žena“). Některé metaforické jednotky nemusí vůbec obsahovat sém kvality, přítomen je pouhý sém hodnocení a kvalita je vyvoditelná až z kontextu (např. *moře nápadů x moře chyb*). U některých jednotek také může být pocíťován jako expresivní i invariantní význam (např. blondýna – žena s blond vlasy x hloupá žena). U všech těchto jednotek lze jejich význam obvykle vyvodit z kontextu.<sup>90</sup>

Jako příklad jednotky, u které je možné pocíťovat jako expresivní i význam základní, uvádíme slovo „*tunel*“ užití v jednom z analyzovaných textů:

#### Příklad z analyzovaného materiálu:

Lidové noviny, úterý 9. února 2016, Rusové chtějí stovky milionů. Za Blanku Největší český *tunel* Blanka od září slouží motoristům.

Z kontextu by mělo být jasné, že autor článku použitím tohoto slova myslí jeho primární význam, tedy průjezd. Někdo si pod tímto spojením ovšem může představit přenesený význam slova „*tunel*“ a lexikální jednotky od něj odvozené, jejichž význam dle SSČ označuje „finančními machinacemi odčerpávající kapitál, majetek“<sup>91</sup>. Jednotka zde mohla být volena úmyslně, jelikož je možné si ji vyložit oběma možnými způsoby.

Expresivitou se mohou již z principu vyznačovat i aktuální, okazionální a ne zcela lexikalizované metafory. Zdrojem expresivní konotace může být už jen to, že se jedná o nová a mnohdy neobvyklá pojmenování. Expresivita aktuálních, okazionálních a ne zcela lexikalizovaných metafor se dále také může rozdělovat na inherentní a adherentní.<sup>92</sup>

#### **4.1.4.2 Výrazově nápadné metafory**

Výrazově nápadné prostředky vybočují z vyjadřování standardního pro dílčí zpravodajskou oblast, mohou být expresivní i neexpresivní. „*Neexpresivní aktualizační lexikální prostředky představují nápadnou, tedy příznakovou alternativu lexikálně neutrálního označení skutečnosti, ovšem bez expresivní konotace v lexikálním významu. Příznakovost aktualizačních prostředků zřetelně vystupuje při porovnání s neutrálním*

---

<sup>90</sup> Tamtéž.

<sup>91</sup> Jílek 2015, s. 86.

<sup>92</sup> Jílek 2015, s. 83.

*synonymním pojmenováním.*<sup>93</sup> V případě takových jednotek se jedná o tzv. expresivitu výrazovou, lexikální jednotka expresivitu získává až v aktuálním užití, nevyplývá tedy z ní samotné.<sup>94</sup> Tyto jednotky budeme ovšem dle V. Jílka označovat jako výrazově nápadné, ne jako expresivní.<sup>95</sup>

#### **a) metafory aktuální, okazionální**

Mezi výrazově nápadné polysémní zástupné pojmenovací jednotky řadíme i metafory **aktuální**. K aktuálním metaforám pak lze zařadit i metafory okazionální, které jsou vytvořeny pro konkrétní jednorázové užití či jsou užívány s omezenou četností opakování. Aktuální metafory jsou ve sdělení vždy nápadné, protože v „*relativní novosti představují neobvyklá označení skutečnosti, současně se jedná o označení uživateli jazyka zřetelně pociťována jako nepřímá, zástupná s přeneseným významem.*“<sup>96</sup> Příklady aktuálních – okazionálních metaforických jednotek jsme zmínili již výše (např. „*odklonit*“), míra jejich aktualizace se stejně, jako u metafor porušujících kritérium přesnosti, může lišit.

#### **b) metafory uzuální**

Když se aktuální metafory uchytí, dojde k jejich začlenění do systému jazyka a stanou se z nich metafory **uzuální**. Některé uzuální metafory dnes plní čistě pojmenovací funkci (např. „*stolička*“ – zub). Některé fungují jako expresivní synonyma (např. „*bolí mě palice*“ – ve smyslu *bolí mě hlava*) a některé se staly součástí frazeologických spojení (viz dále).<sup>97</sup> Začlenění do systému jazyka však automaticky nemusí souviset s tím, že lexikální jednotka není výrazově nápadná. I uzuální jednotka tedy může být z pohledu neutrality zpravodajského lexika výrazově nápadná.<sup>98</sup> Jako výrazově nenápadné by mohly být označeny pouze ty jednotky, jejichž sémantická motivace již úplně zaniklá (jedná se o tzv. rozpadlou polysémii) či je alespoň zastřená. Mistrík jednotky se zaniklou motivací označuje jako pevně srostlé s označovanou věcí, u níž je pociťována sekundárnost.<sup>99</sup>

Za výrazově nenápadné uzuální metafory můžeme považovat ty, jež představují jediné označení skutečnosti, neexistuje k nim synonymní přímé pojmenování a

---

<sup>93</sup> Tamtéž.

<sup>94</sup> Bečka 1992, s. 124.

<sup>95</sup> Jílek 2015, s. 86.

<sup>96</sup> Jílek 2015, s. 101.

<sup>97</sup> Jílek 2005, s. 44-45.

<sup>98</sup> Jílek 2015, s. 101.

<sup>99</sup> Mistrík 1985, s. 136.

nevyznačují se otevřeností pojmového významu. Jednotka naopak je výrazově nápadná, pokud k ní existuje neutrální synonymní pojmenování nebo pokud vykazuje potenciálnost pojmového významu.<sup>100</sup>

#### Příklady z analyzovaného materiálu:

Mladá Fronta Dnes, pondělí 1. února, Evropa počítá, kolik běženců bude muset (a moci) vrátit

...přitom využívá *silné argumenty*.

Lidové noviny, úterý 9. února, Krize rodí stále více ruských byrokratů

... a některé oblasti se vylidňují kvůli *krutému klimatu*, nedostatku pracovních příležitostí...

Výše uvedené příklad ukazují výrazově nápadné jednotky „silný“ a „krutý“. Obě jednotky jsou charakteristické potenciálností pojmového významu. Dle internetové verze SSJČ slovo „silný“ totiž může znamenat „účinný“, „působivý“, „energický“, „rozhodný“, „intenzivní“ atd. Slovo „krutý“ se potom pojí k významům „nemilosrdný“, „nelítostný“, „surový“ či „silný“, „náravný“, „křivý“.

## 4.2 Metonymie

Slovo metonymie je převzato z řečtiny a znamená přejmenování, záměna jména jménem. Stejně jako metafora, je i metonymie založená na využití příbuzných významů.<sup>101</sup> V případě metonymie se jedná o takové zástupné pojmenování, které umožňuje přenos významu na základě vnitřní souvislosti. Projevuje se částečnou vnitřní (či věcnou) souvislostí znaků. Stejně jako metafora, je i metonymie častým jazykovým jevem. Podle Hausera však metonymické významy vznikají převážně v kontextu a v aktuálním užití slova, než aby se stávaly součástí významové struktury slova.<sup>102</sup>

Rozdíl mezi metaforou a metonymií je značný. „*Při metonymii není převrácen vztah slova k věcné oblasti a nevlastní smysl metonymického výrazu nebývá vzdálen jeho*

---

<sup>100</sup> Jílek 2015, s. 103-104.

<sup>101</sup> Mistrík 1985, s. 141.

<sup>102</sup> Hauser 1980, s. 73.

*základnímu jazykovému významu: proto nemívají metonymie výraznost metafor.*<sup>103</sup> I když některé metonymie mohou disponovat silnějším rozpětím mezi znakem a označeným, některé mají toto rozpětí zvýšené jen nepatrně.<sup>104</sup>

Dle Hausera dělíme metonymie do třech kategorií. První z nich jsou strukturní, u nichž mají slova vedle svého původního významu i význam metonymický. Patří sem názvy dějů, které se přenáší na pojmenování osob, věcí či míst, názvy vlastností, jež se přenesou na jejich nositele a názvy povolání, které se přenesou na místo, kde se provozuje povolání, prodávají výrobky apod. Další skupiny tvoří názvy materiálu přenesené na výrobky, pojmenování nádob a obalů přenesené na věci v nich se vyskytující a pojmenování míst označující osoby, které na místě bydlí, pracují apod.

Druhou kategorií tvoří metonymie kontextová, která je založena na přenosu jmen. Užívají se tak jména spisovatelů, malířů apod. místo názvů jejich děl (např. číst Jirásku) či zeměpisná jména místo události, které se tam udály. Vlastní jméno se tak stává určitým symbolem (např. Waterloo – symbol porážky).

Poslední kategorií jsou podle Hausera metonymie etymologické (historické), které Jílek označuje také jako apelativizovaná propria.<sup>105</sup> Podobně jako u metafor u nich dochází k zobecnění vlastních jmen osob a míst, pojmenování jsou pak užívána s malým počátečním písmenem a jsou často počesťována. Některá slova se od původních vlastních jmen natolik vzdálila, že běžného uživatele toto spojení ani nenapadne. Typickým příkladem je pojmenování fyzikálních jednotek z osobních jmen (*ampér*) či pojmenování výrobků a předmětů podle osobnosti, která je vytvořila, vynalezla (*silueta* – malíř Siluette).<sup>106</sup>

Z metonymií je vyčleňována synekdocha. Synekdocha je kvantitativní varianta metonymie, ve které jde o zastoupení části a celku. Nejčastěji se tedy pojmenování přenáší z části na celek (*pars pro toto*, např. *vrch* – nejvyšší část hory, pak celá hora) či z celku na část (*totum pro parte*, např. *tabák* – rostlina, pak usušené listy).<sup>107</sup> Mistrík vyčleňuje další typy synekdoch, jimiž jsou *species pro genere* (druh za rod), *genus pro specie* (rod za

---

<sup>103</sup> Trost 1958, s. 19.

<sup>104</sup> Tamtéž.

<sup>105</sup> Jílek 2005, s. 46-47.

<sup>106</sup> Hauser 1980, s. 74-76.

<sup>107</sup> Hauser 1980, s. 76.



druh)<sup>108</sup>, Filipec s Čermákem zmiňují zastoupení neurčitého a určitého počtu, konkrét a abstrakt a plurálu a singuláru.<sup>109</sup> Toto dílčí členění jsme však dále nerozlišovali.

Dělení metonymií na strukturní, kontextové a etymologické dále nerozlišujeme, všechny tyto druhy, které zároveň porušují informační kvalitu, řadíme pod souhrnnou kategorii metonymií.

## **4.2.1 Metonymie porušující kritérium přesnosti**

### **4.2.1.1 Metonymie aktuální**

Stejně, jako v případě metafor, i u metonymií rozlišujeme základní dělení na metonymie uzuální a aktuální (viz výše). V rámci metonymií aktuálních, které zároveň porušují přesnost, můžeme navíc sledovat identické kategorie, jako u metafor.

#### **a) metonymie okazionální**

Okazionální metonymie jsou pojmenování příležitostná, která se nezačlenila do systému jazyka (viz okazionální metafory). V. Jílek jako příklad okazionální metonymie uvádí pojmenovací jednotku metonymického původu „čunkovat“. Základem slova je příjmení Jiřího Čunka, politika strany KDU-ČSL. Toto slovo lze rovněž zařadit i k zástupným pojmenovacím jednotkám, které jsou nepřesné kvůli otevřenosti pojmového významu (tedy neustálenosti obsahu pojmu).<sup>110</sup>

#### **b) metonymie okazionální s příklonem k lexikalizovanému obsahu pojmu**

Metonymie okazionální s příklonem k lexikalizovanému (invariantnímu) obsahu pojmu jsou nepřesné, protože příjemce může takovou jednotku chápat v lexikalizovaném pojmovém významu, ne v okazionálním<sup>111</sup>, jak uvádíme již u tohoto typu metafor výše.

Příklad takovéto jednotky jsme v analyzovaných textech neobjevili.

---

<sup>108</sup> Mistrík 1985, s. 142.

<sup>109</sup> Filipec, Čermák 1985, s. 110.

<sup>110</sup> Jílek 2015, s. 53.

<sup>111</sup> Jílek 2015, s. 54.

### c) metonymie ne zcela lexikalizované

Ne zcela lexikalizované metonymie fungují na stejném principu, jako ne zcela lexikalizované metafory. V. Jílek jako příklad uvádí metonymické pojmenování „šmejdi“, které poměrně nově označuje prodejce na prodejních akcích pro osoby důchodového věku.<sup>112</sup>

Příklad ne zcela lexikalizované metonymie se v analyzovaných textech nenacházel.

### d) metonymie s neustáleným obsahem pojmu

Jednotkám s neustáleným obsahem pojmu se věnujeme již u metafor. Jak uvádíme výše, příkladem takovéto jednotky by mohlo být metonymické označení „čunkovat“. Příklad takovéto jednotky jsme v analyzovaném textu rovněž neobjevili.

#### 4.2.1.2 Nepřesné metonymie v důsledku přítomnosti významových odstínů

Tzv. významové odstíny jsou definovány již výše u nepřesných metafor v důsledku přítomnosti významových odstínů. Významové odstíny se mohou vyskytovat i u metonymií.

##### Příklad z analyzovaného materiálu:

Mladá Fronta Dnes, čtvrtek 25. února, Když se odtrhneme, bude kanalizace, věří městské části

...by navíc byla nutná změna zákona, kterou by museli *posvětit* poslanci.

Podle SSJČ jsou významy této jednotky „učinit hodným úcty“, „věnovat“, „obětovat“. Proto byla identifikována jako nepřesná v důsledku přítomnosti významových odstínů.

#### 4.2.1.3 Nepřesné kvazipersonifikace (synekdochy)

Jak již bylo řečeno, synekdochy jsou kvantitativní varianty metonymií, ve kterých jde o zastoupení části a celku. Nemůžeme říci, že by všechny synekdochy vykazovaly

---

<sup>112</sup> Jílek 2015, s. 56.

potenciál porušovat přesnost. Jako příklad uvádíme text Norsko poprvé vrátilo odebrané české dítě z Mladé Fronty Dnes z úterý 9. února, ve kterém je použit obrat „*soud minulý čtvrtek rozhodl*“. Byť se jedná o synekdochu a také kvazipersonifikaci, toto užití jednotky nepovažujeme za nepřesné, protože soud jakožto státní orgán vykonávající soudní moc má právo rozhodovat o vině a trestu.

Tzv. kvazipersonifikace jsou jednotky, u kterých je neživotné, nadřazené pojmenování použito k zastoupení určitého okruhu osob. Významově však patří spíše k metonymiím, popřípadě k synekdochám, ne k personifikacím.<sup>113</sup> Tohoto vymezení se držíme i v naší práci, protože jsme tyto jednotky ve většině případů nacházeli právě ve spojení se synekdochami. Rozhodli jsme se navíc kvazipersonifikace analyzovat zvlášť. Toto rozhodnutí zdůvodňujeme tím, že se jedná o jednotky, které jsou typické pro námi sledovanou zpravodajskou oblast. Kvazipersonifikací porušujících přesnost jsme zaznamenali celkem 132.

Příklad z analyzovaného materiálu:

Mladá Fronta Dnes, pondělí 1. února, Šéf ČSSD a jeho problém: Zeman

Ještě na podzim – až na občasné výpady – to mezi *Hradem* a Strakovou akademií vypadalo na příměří.

Z příkladu není jasné, zda je „*Hradem*“ myšlen prezident České republiky, kancelář prezidenta či oba orgány zároveň. Proto je zde pojmenování užito nepřesně.

## **4.2.2 Metonymie porušující kritérium absence hodnocení**

### **4.2.2.1 Metonymie hodnotící a intenzifikační**

Skrze hodnotící metonymie je možné vyjádřit názor a stanovisko původce sdělení. Tyto jednotky, stejně jako metafory s potenciálem porušit kritérium absence hodnocení, obsahují vedle denotativních sémů sém hodnocení.

Sém hodnocení mohou porušovat například některá metonymicky přenesená apelativizovaná propria.

---

<sup>113</sup> Srpová 1998, s. 125.

#### Příklad z analyzovaného materiálu:

Mladá Fronta Dnes, středa 17. února, Minisvětová válka v Sýrii: už to doutná Sýrie se může stát *Sarajevem* velkého konfliktu.

#### Příklad nehodnotícího zobecnělého vlastního jména:

Lidové noviny, čtvrtek 25. února, Slovensko cvičilo stavbu zátarasů s dráty a pískem ... bariéry, které lze naplnit třeba pískem a vybavit *žiletkovým* drátem.

### **4.2.2.2 Metonymie ne zcela lexikalizované a okazionální**

O metonymiích ne zcela lexikalizovaných a okazionálních se zmiňujeme výše a uvádíme i příklady. Jak jsme vysvětlili již u stejného typu metafor výše, okazionalismy na rozdíl od vlastních neologismů vznikají spontánně, proto metonymie okazionální, ne zcela lexikalizované a publicistické umožňují vyjádřit vlastní pohled na určitý jev.<sup>114</sup>

### **4.2.3 Metonymie porušující aspekt informativnosti**

K metonymiím, které mají potenciál porušit aspekt informativnosti, patří všechny metonymie s nízkou četností výskytu, které tím pádem mohou na příjemce působit nesrozumitelně. Může se jednat o metonymie s časovým příznakem, vlastní neologické metonymie, internacionální a terminologické metonymie, metafory s územními či sociálními rozdíly. V analyzovaném materiálu jsme například objevili terminologickou metonymii „*rentgen*“, která je v SSJČ označena zkratkou odb. Jedná se o metonymii uzuální a také o zobecnělé vlastní jméno. Tuto jednotku jsme však jako porušující srozumitelnost neidentifikovali.

#### Příklad z analyzovaného materiálu:

Mladá Fronta Dnes, úterý 9. února, Nový přístroj šmíruje buňku v těle jako *rentgen*  
To, co umí, srovnávají s vynálezem *rentgenu*.

---

<sup>114</sup> Staněk 2002, s. 57.

Na internacionální metonymie, terminologické metonymie a metonymie s územními a sociálními rozdíly, které by porušovaly aspekt informativnosti, jsme v analyzovaném vzorku nenarazili, proto se jimi dále nezabýváme.

#### **4.1.3.1 Metonymie s časovým příznakem**

Časovým příznakem může být příznak archaický, historický, neologický či okazionální. Na metafory v podobě archaismu či historismu jsme v analyzovaném vzorku nenarazili. Okazionálními metonymiemi se zabýváme již výše a jako příklad takovéto jednotky jsme uváděli slovo „šmejdi“.

Speciální součástí metonymií s časovým příznakem jsou vlastní neologické sémantické metonymie. Stejnou kategorii jsme identifikovali i u metafor. Mají potenciál porušit informativnost již z toho důvodu, že se jedná o jednotky nelexikalizované.<sup>115</sup>

### **4.2.4 Metonymie porušující aspekt neutrality**

#### **4.2.4.1 Expresivní metonymie**

Expresivní metonymie se dle základního členění mohou dále dělit na adherentně a inherentně expresivní. Stejně je tomu i u expresivních metafor (viz výše).

Expresivitou se mohou již z principu vyznačovat i aktuální, okazionální a ne zcela lexikalizované metafory. Zdrojem expresivní konotace může být už jen to, že se jedná o nová a mnohdy neobvyklá pojmenování.<sup>116</sup>

Příklad z analyzovaného materiálu:

Mladá Fronta Dnes, pátek 4. března. Poslanci se ozbrojují  
Počet *pistolníků* mezi poslanci je zajímavý i proto, že ...

---

<sup>115</sup> Jílek 2015, s. 69.

<sup>116</sup> Cit. dílo, s. 83.

#### 4.2.4.2 Výrazově nápadné metonymie

Výrazově nápadné metonymie vybočují z vyjadřování standardního pro díle zpravodajskou oblast, mohou být expresivní i neexpresivní. Více se o výrazové nápadnosti zmiňujeme výše v kapitole o výrazově nápadných metaforách.

##### a) metonymie aktuální, okazionální

Mezi výrazově nápadné polysémní zástupné pojmenovací jednotky řadíme také **aktuální** metonymie. K aktuálním metonymiím pak lze zařadit i metonymie okazionální, kterým se věnujeme výše a uvádíme i příklady. Aktuální metonymie jsou ve sdělení nápadné vždy. Představují totiž neobvyklá označení skutečnosti.<sup>117</sup>

Podle V. Jílka má pak zvláštní postavení mezi metonymiemi aktuálními a uzuálními slovo „*kauza*“. Slovníkový význam tohoto pojmenování je „právní případ, věc“. Jedná se o publicismus, který je v novinových textech často využíván a jeho publicistický význam uvedený ve slovníku znamená „jakýkoliv případ, věc“. Pojmový význam publicistického užití slova může být ovšem mnohem širší, může například znamenat jakýkoliv příběh, mohou se k němu pojit další varianty významu, například „problematický případ“ atd.<sup>118</sup>

Toto slovo se v analyzovaném vzorku vyskytovalo s původním významem, ale i s významem přeneseným.

##### Příklady z analyzovaného materiálu:

Lidové noviny, pátek 4. března, Lítače se nechtělo jet na podvozku ČD  
Praha se přitom roky topila v *kauze* Opencard.

Mladá Fronta Dnes, čtvrtek 25. února, Šikana stála ředitele místo  
Na včerejšek totiž kvůli *kauze* šikanované učitelky svolal mimořádný neveřejný školský  
výbor...

---

<sup>117</sup> Jílek 2015, s. 101.

<sup>118</sup> Jílek 2015, s. 102.

V prvním příkladu je slovo užito ve smyslu právní případ, protože v souvislosti s Opencard bylo v roce 2010 skutečně zahájeno trestní stíhání. V druhém příkladu je slovo „kauza“ užito spíše ve smyslu problematický případ.

#### **b) metonymie uzuální**

Stejnou kategorii jsme rovněž popisovali výše v kapitole o uzuálních metaforách. Když se aktuální metonymie uchytí, dojde k jejímu začlenění do systému jazyka a stane se z ní metonymie **uzuální**. Začlenění do systému jazyka však automaticky nemusí souviset s tím, že lexikální jednotka není výrazově nápadná.<sup>119</sup> Jako výrazově nenápadné by mohly být označeny pouze ty jednotky, jejichž sémantická motivace již úplně zaniklá (jedná se o tzv. rozpadlou polysémii) či je alespoň zastřená.

#### Příklad nalezené výrazově nenápadné uzuální metonymie:

Lidové noviny, sobota 12. března, Klinika stěhování odmítá, náhradní prostory nechce  
Budova bývalých *jeslí*, kterou jim ve čtvrtek nabídla...

#### Příklad nalezené výrazově nápadné metonymie:

Mladá Fronta Dnes, středa 17. února, Minisvětová válka v Sýrii: už to doutná  
Sýrie se může stát *Sarajevem* velkého konfliktu.

### **4.3 Frazeologie a idiomatika**

Frazeologie a idiomatika je poměrně nová lingvistická disciplína, jejíž teoretický rozvoj spadá do minulého století, zejména do období po 2. světové válce. V lexikografii tou dobou vznikala otázka, jak tyto výrazy ve slovnících co nejlépe a nejlogičtěji zpracovávat.

Frazeologie a idiomatika se zabývá jak studiem frazémů a idiomů, tak jejich popisem.<sup>120</sup> Oblast frazeologie a idiomatiky ale nesouvisí pouze s lingvistikou a

---

<sup>119</sup> Jílek 2015, s. 101.

<sup>120</sup> Čermák 2007, s. 25.

jazykovými disciplínami obecně, ale i s disciplínami nejazykovými, například s filosofií, psychologií, etnografií či historií.<sup>121</sup>

Frazeologismy či frazeologické obraty jsou víceslovná pojmenování s přeneseným (obrazným) významem. Jedná se o složená pojmenování, která považujeme za pojmenovací jednotky, ve slovní zásobě jazyka tvoří zvláštní oddíl.<sup>122</sup> Základní podmínkou frazeologismů je jejich ustálenost, která se projevuje nezaměnitelností jejich slovního obsazení. To znamená, že význam celého frazeologismu nelze vyvodit z významů jeho jednotlivých složek. Slova tak ztrácejí svůj původní význam a nabývají významu vázaného na frazeologismus.<sup>123</sup>

Frazeologismy se formují tam, kde „*volný (nevázaný) výběr slov v přímém rozsahu k pojmenovávané skutečnosti a v zaměření, jaké autor potřebuje, naráží na obtíže, a je proto nesnadný. Takové obtíže se cítí zvláště silně tehdy, kdy pojmenovací situace je vcelku běžná a není potřeba vyvíjet úsilí k vytvoření pojmenování aktuálního.*“<sup>124</sup> V takových případech se nabízí využití hotového spojení slov, zejména pokud je toto slovní spojení pro označení skutečnosti vhodné a bylo pro tuto potřebu vytvořeno. Tím vzniká situace vhodná pro to, aby se toto slovní spojení ustálilo a vznikl z něj frazeologismus.<sup>125</sup>

Idiomy jsou specifické tzv. monokolokabilními prvky, které se mimo frazeologická spojení nevyskytují. Jedná se o různé reliktní tvary slov, jež se v běžné slovní zásobě nenajdeme.<sup>126</sup>

Frazeologismy často bývají expresivní. Objevují se především v hovorové oblasti, uplatňují se ale i v oblasti publicistické a umělecké. Zde je nalézáme zejména v řeči postav.<sup>127</sup>

Hauser frazeologismy dělí podle rozsahu frazeologizace na spojení s jedním frazeologickým členem (vlčí mák – určující je zde adjektivum vlčí, ve frazeologickém spojení znamená divoký, nepěstovaný) a frazeologizované jako celek (význam je celistvý, obvykle je možné jej nahradit jedním slovem, např. bílá vrána – výjimka). Dodává, že neterminologické frazeologismy představují osobitost ve vyjádření, termíny potom přísluší různým oborům, například v botanice či zoologii. Dále tyto jednotky rozděluje podle

---

<sup>121</sup> Filipec, Čermák 1985, s. 166-168.

<sup>122</sup> Bečka 1992, s. 78.

<sup>123</sup> Hauser 1980, 160-161.

<sup>124</sup> Bečka 1992, s. 79.

<sup>125</sup> Tamtéž.

<sup>126</sup> Jílek 2005, s. 75.

<sup>127</sup> Hubáček 1987, s. 110.



slovnědruhové příslušnosti, jazykových typů částí frazeologismů, citových příznaků, stylistické oblasti a původu.<sup>128</sup>

Grepl rozlišuje frazémy nevětné a větné. Frazémy nevětné dále dělí na frazémy s funkcí slovesnou, které obsahují sloveso; s funkcí jména v prvním pádě, které vznikají kombinací přídavných a podstatných jmen; s funkcí jména v prvním pádě, které vznikají kombinací podstatných jmen; s funkcí přídavného jména, které vznikají kombinací podstatného a přídavného jména (případně kombinací několika podstatných jmen) a na frazémy, jež vznikly z neplnovýznamových slov. K frazémům větným náleží pořekadla, přísloví, pranostiky a okřídlená slova. V. Jílek k tomuto dělení přidává přechodový typ – rčení (úsloví).<sup>129</sup> V naší práci budeme vycházet z této typologie, nebudeme však nadále rozlišovat jednotlivé typy frazémů větných a nevětných.

### **4.3.1 Frazeologismy porušující kritérium přesnosti**

#### **4.3.1.1 Frazeologismy aktualizované**

Jak jsme již uvedli výše, jedním ze základních znaků frazeologismů je jejich ustálenost, lexikalizovanost. Autor ovšem může frazeologismus aktualizovat, tím může frazeologismus získat potenciál k porušení kritéria přesnosti, navíc i aspektu informativnosti (viz dále).

Příklad z analyzovaného materiálu:

Lidové noviny, čtvrtek 25. února, Vídni došla s Řeckem trpělivost

Vídni jako by nyní již zcela došla trpělivost s *černou ovčí unijní rodiny*...

#### **4.3.1.2 Frazeologismy ve formě větné či nadvětné promluvy a rčení (úsloví)**

Frazeologismy ve formě větné či nadvětné promluvy, jejichž význam není konkrétní a nepředstavují synonymní alternativu k označení jedinečné skutečnosti, mají potenciál porušit kritérium přesnosti, protože představují zobecnění této skutečnosti.<sup>130</sup>

---

<sup>128</sup> Hauser 1980, s. 161.

<sup>129</sup> Jílek 2005, s. 74.

<sup>130</sup> Tamtéž

Frazémy větné se mohou v textech vyskytovat v podobě jedné věty či souvětí. Do této kategorie spadají pořekadla, přísloví, pranostiky a okřídlená slova. Rčení představují přechodový typ mezi frazémy větnými a nevětnými.

Pořekadla se vyznačují stálou podobou, která se nemění. Jde o různé průpovídky, které pojmenovávají určitou situaci a obvykle ji hodnotí a kategorizují (např. „*Dočkej času, jako husa klasu.*“). Často jsou veršovaná a mohou být i metaforická.

Přísloví představují krátké průpovědi, ve kterých je přítomno mravní ponaučení (např. „*Vrána k vráně sedá, rovný rovného si hledá.*“). K jejich pochopení není třeba kontext a mívají metaforickou podobu. Pranostiky souvisí s ročními obdobími, charakteristickým počasím či zemědělskou prací. Jsou to specifické druhy pořekadel (např. „*Na Nový rok o slepičí krok.*“).<sup>131</sup>

Okřídlená slova jsou taková víceslovná ustálená pojmenování, která byla původně pronesena v řeči, pronesly je obvykle historické osoby, spisovatelé, literární postavy apod. Častěji jsou užívány jejich kalky, tedy doslovné překlady (např. Caesarovo „*Veni, vidi, vici.*“ – „*Přišel jsem, viděl jsem, zvítězil jsem.*“).<sup>132</sup>

Rčení neboli úsloví, jak již bylo řečeno, představují přechodový typ mezi frazémy nevětnými a větnými. Jejich klíčovým slovem bývá sloveso, proto je možné je používat v infinitivní podobě (např. „*mluvit do větru*“). Některá rčení se ovšem vyznačují ustálenou větnou podobou, proto jejich infinitivní formy neexistují. Při začlenění do projevu se ale vždy podle kontextu mluvnicky mění. Podle Hausera není hranice mezi rčeními a pořekadly nijak výrazná.<sup>133</sup> Rčení mají potenciál porušit přesnost, pokud představují obrazné zobecnění opakující se skutečnosti či jsou obraznou analogií skutečnosti.<sup>134</sup>

Frazeologismy v podobě větné či nadvětné promluvy a rčení se v námi sledovaném vzorku téměř neobjevily.

#### Příklady z analyzovaného materiálu:

Mladá Fronta Dnes, středa 17. února, Příliš pomalu

Kdyby *boží mlýny nemlely příliš pomalu*, dívka nemusela zemřít.

<sup>131</sup> Filipec, Čermák 1985, s. 220-221.

<sup>132</sup> Mistrík 1985, s. 96.

<sup>133</sup> Hauser 1980, s. 162.

<sup>134</sup> Jílek 2015, s. 50-51.

Tento příklad představuje zkrácené přísloví *Boží mlýny melou pomalu, ale jistě*, které vyjadřuje neodvratný (byť opožděný) trest za zlé činy.

Lidové noviny, čtvrtek 25. února, Vídni došla s Řeckem trpělivost  
*Zoufalé situace plodí zoufalá řešení*, chtělo by se říci, když Atény přešly od apelů k vyhrožování.

#### 4.3.1.3 Nelexikalizované fráze

V případě nelexikalizovaných frází nelze hovořit o pojmenováních frazeologických, protože hlavním znakem frazeologismů je jejich ustálenost<sup>135</sup>, jak jsme zmínili již výše. Proto jsme se rozhodli nelexikalizované fráze zařadit do analýzy samostatně. Stejně jako frazeologismy, i nelexikalizované fráze mohou být metaforického rázu.

##### Příklady z analyzovaného materiálu:

Mladá Fronta Dnes, středa 17. února 2016, Příliš pomalu  
*Mezitím se roztácela kola úřední mašinerie.*

Mladá Fronta Dnes, čtvrtek 25. února, Nejriskantnější džob na světě teď převzal generál Ri  
*Nikdo neví dne ani hodiny, dnes na vrcholu slávy a moci, zítra v rakvi.*

#### 4.3.1.4 Přirovnání, přirovnání nelexikalizovaná (aktualizovaná)

Přirovnání fungují na vztahu podobnosti, stejně, jako metafory. Představují pojmenování nepřímá, která mají v úplné podobě pět členů. Prvním členem je to, co přirovnáváme (komparandum), druhým členem je spona (relátor), třetím nějaká společná vlastnost (tertium comparationis), předposledním formální ukazatel (komparátor) a posledním to, k čemu jsme se rozhodli přirovnávat (komparátum). F. Čermák jako příklad uvádí přirovnání „*chlap jako hora*“, jehož podoba by po dosazení všech členů zněla „*chlap je velký jako hora*“.

---

<sup>135</sup> Jílek 2015, s. 53.

Přirovnání se mohou vyskytovat i ve větne podobě. Můžeme je rovněž rozdělit na ustálená a neustálená. Ustálená mají charakter nevětných frazémů, jejich funkce je pak intenzifikační, mají tedy schopnost zdůrazňovat a kladně či záporně hodnotit. „*Užívá se jich k charakteristice skutečnosti připodobněním jejího znaku k předem danému zobecnělému modelu.*“<sup>136</sup> Vysoký potenciál porušovat přesnost mají hlavně nelexikalizovaná či aktualizovaná přirovnání.

#### Příklad přirovnání z analyzovaného materiálu:

Mladá Fronta Dnes, středa 17. února 2016, Příliš pozdě  
...jsou profily mladých násilníků *jako přes kopírák.*

#### Příklad nepřesného přirovnání:

Lidové noviny, pondělí 1. února, „Následky mohly být fatální“  
Po vynesení rozsudku *zůstal jak opařený.*

Přirovnání „*zůstal jak opařený*“ může znamenat „být zaražen“, „být nepříjemně překvapen“, „být zdrcen a nebýt schopen chvíli reagovat“, „stát s pocitem hanby“ apod.<sup>137</sup> Proto jsme přirovnání vyhodnotili jako nepřesné v důsledku přítomnosti významových odstínů (viz výše). Toto přirovnání zároveň porušuje kritérium absence hodnocení, protože jeho metajazykový opis „být nepříjemně překvapen“ obsahuje sém s hodnotícím rázem (charakteristikou).

### **4.3.2 Frazologismy porušující kritérium absence hodnocení**

K frazeologismům porušujícím kritérium absence hodnocení patří frazeologismy intenzifikační a hodnotící. Stejně je tomu i u jednotek polysémních (viz výše).

---

<sup>136</sup> Jílek 2005, s. 74.

<sup>137</sup> SČFI 1 2009, s. 246.

#### 4.3.2.1 Nevětné frazeologismy s potenciálním pojmovým významem

Pokud mají nevětné frazeologismy potenciální pojmový význam v důsledku přítomnosti významových odstínů, jedná se o pojmenování zobecňující (charakterizační), zároveň tedy i o pojmenování hodnotící.<sup>138</sup>

Příklad z analyzovaného materiálu:

Lidové noviny, čtvrtek 29. února, Chruščov Stalina zbavil aureoly  
... to byl on, kdo v kritickou chvíli *přehodil výhybku*.

#### 4.3.2.2 Frazeologismy větné, rčení, přirovnání

Frazeologismy větné, rčení a přirovnání vždy obsahují sém hodnocení.<sup>139</sup> „*Jde o důsledek toho, že vznikají buď jako obrazné zobecnění opakujících se jedinečných skutečností, případně představují připodobnění, analogii ke skutečnosti, a to v případě rčení, pořekadel, pranostik.*“<sup>140</sup> Může také jít o zobecnění sociokulturních standardů, takže například i dějinných událostí, v tomto případě se jedná o přísloví. Oboje potom platí u okřídlených spojení a kulturních frazémů.<sup>141</sup>

Příklady větných frazeologismů z analyzovaného materiálu uvádíme již výše.

#### 4.3.3 Frazeologismy porušující aspekt informativnosti

Potenciál porušit informativnost mají frazeologismy s nízkou četností výskytu. Mohou to být například frazeologismy s časovým příznakem, vlastní frazeologické neologismy, nelexikalizované fráze, internacionální a terminologické frazeologismy s nízkou četností výskytu a frazeologismy s územními či sociálními rozdíly.

Příklad z analyzovaného materiálu:

Mladá Fronta Dnes, pátek 4. března, Zpověď *bílého koně*  
Sám dnes připouští, že byl de facto *bílým koněm*.

---

<sup>138</sup> Jílek 2015, s. 61.

<sup>139</sup> Tamtéž.

<sup>140</sup> Jílek 2015, s. 61-62.

<sup>141</sup> Jílek 2015, s. 62.

#### 4.3.3.1 Vlastní frazeologické neologismy, nelexikalizované fráze

Vlastní frazeologické neologismy mají potenciál porušit aspekt informativnosti, protože se jedná o pojmenování nová s různou mírou ustálenosti. To samé lze říci i o nelexikalizovaných frázích.

Příklady z analyzovaného materiálu:

Lidové noviny, čtvrtek 25. února, Elitní detektiv naplánoval sebevraždu  
Švábenský starší ale prozatím naráží na *hradbu mlčení*.

Mladá Fronta Dnes, pátek 4. března, Co kosmonaut cítí, když se po roce v kosmu vrátí na  
Zemi

První dny po návratu do *železného objetí Země*, jak někteří říkají, ...

První jednotka byla v Českém národním korpusu syn2015 zaznamenána v průměrném počtu výskytů ve výši 0,01, ve sloučených korpusech řady syn ve výši 0,09. Výskyt druhé jednotky nebyl v Českém národním korpusu syn2015 ani ve sloučených korpusech řady syn zaznamenán vůbec.

#### 4.3.3.2 Lexikalizované frazeologismy

Za lexikalizované frazeologismy porušující aspekt informativnosti nelze považovat takové, které jsou již plně ustálené, domácí. Dále aspekt informativnosti neporušují takové frazeologismy, které nedisponují knižní a odbornou konotací, nejsou internacionální a nemají územní nebo sociální příznak.<sup>142</sup>

Pokud byl objeven frazeologismus, který se vyznačoval některým z příznaků uvedených výše, rozhodovala o zařazení mezi jednotky porušující aspekt informativnosti četnost jeho výskytu (viz metodologie).

---

<sup>142</sup> Jílek 2015, s. 73-74.

#### Příklady z analyzovaného materiálu:

Lidové noviny, čtvrtek 25. února, Letecké záchrance vypomohou ozbrojené síly  
...*myje si ruce* Štěpánka Čechová, mluvčí ministerstva zdravotnictví.

Lidové noviny, středa 17. února, Snížit DPH z uzenin by stálo miliardu  
Nehrozí, že by se okruh shromažďovaných dat dál *salámovou metodou* rozšiřoval?

První frazeologismus biblického původu byl v Českém národním korpusu syn2015 nalezen s hodnotou 0,04, ve sloučených korpusech řady syn s hodnotou 0,01. Druhý frazeologismus byl v Českém národním korpusu syn2015 nalezen s hodnotou 0,01, ve sloučených korpusech s hodnotou 0,03. Proto byly frazeologismy identifikovány jako nepřesné.

#### **4.3.3.3 Idioms**

Jak jsme uvedli již výše, idiomy obsahují tzv. monokolokabilní prvky. Tyto prvky se vyskytují buď v jednom konkrétním frazému, nebo v několika dalších striktně omezených frazémeh.<sup>143</sup> Kvůli těmto prvkům jsme nalezené idiomy identifikovali jako porušující aspekt informativnosti.

#### Příklad z analyzovaného materiálu:

Lidové noviny, čtvrtek 25. února, Expert: byla to šikana na druhou  
Během debaty s ostatními studenty podle ní *vyšlo najevo*, že šikanu odsuzují.

Lidové noviny, úterý 9. února, Provokatéři? Ne, fanoušci fotbalu  
...poslal do světa *zbrusu novou* konspirační teorii.

---

<sup>143</sup> Filipec, Čermák 1985, s. 173.

## 4.3.4 Frazeologismy porušující aspekt neutrality

### 4.3.4.1 Expresivní frazémy

F. Čermák definuje expresivní frazémy jako dominantně hodnotící, jejich expresivita je obsažena přímo v lexikálním významu.<sup>144</sup> Z toho důvodu expresivní frazémy náleží k inherentním lexikálně sémantickým<sup>145</sup> expresivům.

Frazém je expresivní, pokud alespoň jedno jemu synonymní pojmenování nebo metajazykový opis obsahuje expresivní konotaci (má tedy potenciál vyjádřit emocionalitu, emoční stav, případně citové vnímání skutečnosti). Stejně tak to platí i v případě hodnotícího rázu (hodnotící charakteristiky). Takové pojmenování může mít potenciální lexikální význam a v mysli příjemce mohou existovat významové odstíny. Jedná se zde o lexikální, nikoliv pojmový význam, protože význam pojmový byl základem při identifikaci nepřesnosti.<sup>146</sup>

V. Jílek dále zmiňuje kvantitativní intenzifikační a zdůrazňující expresivitu frazeologismů, která se týká eufemismů a dysfemismů a je založena na intenzitě hodnotícího rázu expresiva.<sup>147</sup> Až eufemismy a dysfemismy nejsou předmětem naší práce, pokud měly v analyzovaném vzorku frazeologický charakter, byly zařazeny k expresivním frazémům.

#### Příklad expresivního frazému:

Mladá Fronta Dnes, pátek 4. března, Poslanci se ozbrojují  
Poslanec ČSSD Jaroslav Foldyna patří mezi *staré pušky*, průkaz má už 12 let.

#### Příklad frazeologického eufemismu:

Mladá Fronta Dnes, pátek 4. března, Policisté kontrolují prostitutky, jestli jsou dost reflexní  
...dává policistům a úředníkům z radnic do ruky další nástroj, jak mohou *lehkým ženám* odhánět zákazníky.

---

<sup>144</sup> Filipec, Čermák 1985, s. 195.

<sup>145</sup> Inherentní expresivita je vnitřně spjata s lexikální jednotkou. Expresivita lexikálně sémantická je jedním z typů expresivity inherentní, je spjata se základním významem jednotky a vyvolává citové hodnocení. (Jílek 2005, s. 23-24)

<sup>146</sup> Jílek 2015, s. 80-81.

<sup>147</sup> Tamtéž.



#### 4.3.4.2. Výrazově nápadné frazeologismy

##### a) Frazeologismy aktualizované, nelexikalizované fráze

Aktualizované frazeologismy a ne zcela lexikalizované fráze jsou výrazově nápadné ze stejných důvodů, jako frazeologismy uzuální. Navíc je v nich přítomna odchylka od běžně používané podoby frazeologismu, skutečnost mohou označovat neobvykle.<sup>148</sup> Příklad takových frazeologismů uvádím výše.

##### b) Frazeologismy uzuální

U frazeologismů, stejně jako u polysémních jednotek, můžeme rozlišovat jednotky uzuální a aktuální, aktualizované (viz výše).

Uzuální frazeologismy jsou výrazově nápadné již proto, že jejich pojmový význam není konkrétní a představují obrazné zobecnění opakujících se skutečností. Ve zpravodajské oblasti je navíc požadováno užití přesného, konkrétního a přímého označení skutečnosti, což frazeologismy nesplňují.<sup>149</sup>

##### Příklady z analyzovaného materiálu:

Lidové noviny, sobota 12. března, Němci testují meze své tolerance

Třiačtyřicetiletá Klöcknerová ale *nehází flintu do žita*.

Lidové noviny, pondělí 1. února, Primárky startují farmáři z Iowy

...Clintonové *šlape na paty* socialista Bernie Sanders.

##### c) Idiomy

Idiomy jsou frazeologismy, které jsou výrazově nápadné ze stejných příčin, jako frazeologismy. Navíc obsahují monokolokabilní prvky (viz výše), v důsledku toho jsou rovněž výrazově nápadné.<sup>150</sup> Příklady idiomů z analyzovaných textů uvádíme výše.

---

<sup>148</sup> Jílek 2015, s. 105.

<sup>149</sup> Jílek 2015, s. 104-105.

<sup>150</sup> Tamtéž.

## 5. Praktická část

### 5.1 Metodika analýzy

Jak již bylo řečeno, zkoumaný vzorek textů je tvořen 261 zprávami z šesti tištěných vydání každého z analyzovaných deníků, tedy Mladé Fronty Dnes a Lidových novin. Z toho Mladá Fronta Dnes obsahuje 121 textů, Lidové noviny 138. Tento průběžný vzorek byl sbírán po dobu jednoho měsíce a dvou týdnů, konkrétně v období od 1. února do 12. března 2016, každý následující týden bylo analyzováno vydání z dalšího dne. Vzorek jsme takto omezili, protože jej pro bakalářskou práci považujeme za dostatečný a vyhovující. Období bylo vybráno náhodně a není spojeno s událostmi, které by mohly výrazným a dlouhodobým způsobem ovlivnit podobu otištěných textů.

Zkoumaný vzorek jsme si v Mladé Frontě Dnes omezili na titulní stranu a po ní následující rubriky Z domova a Ze světa, v Lidových novinách pak rovněž na titulní stranu a navazující rubriky Domov a Svět. Učinili jsme tak proto, že samy redakce deníků si takto určují, které texty mají být z pohledu čtenářů považovány za zpravodajské. Uvědomujeme si, že například i texty v ekonomických a ostatních rubrikách se mohou také řadit ke zpravodajství, ale vzhledem k rozsahu práce nejsou součástí analýzy. Neanalyzovali jsme tedy publicistické texty (v užším slova smyslu), názorové strany, reklamní sdělení, kulturně, ekonomicky, sportovně zaměřené strany, regionální přílohy a veškeré další přílohy. Předmětem analýzy dále nejsou informační boxy, infografiky, jiné grafické prvky s popisky, upoutávky odkazující na texty uvnitř listu a popisky fotografií. Zároveň se zaměřujeme pouze na text produkovaný samotnými žurnalisty, což znamená, že jsme do analýzy nezahrnovali citace a parafráze, které již ze své podstaty obsahují subjektivitu. Do analýzy jsme naopak zahrnuli titulky a mezititulky.

Texty, jež přesahují na další analyzované strany, jsou započítávány do celkového počtu textů pouze jednou. V obou novinách jsou takovéto texty označovány heslem „Pokračování na straně X.“ Pokud články z titulní strany přesahují na strany, které se již nevztahují k naší analýze (tzn. strany mimo rubriky Domov, Svět, Z domova, Ze světa), je do analýzy započítáván pouze úsek vyskytující se na titulní straně. V novinách se často objevují i odkazy, které neodkazují na pokračování článku, ale na články zabývající se podobným tématem uvnitř listu. Tyto odkazy se objevují ve formě „Vice čtěte na straně

X“ , „Více na str. X“ a podobné. Jelikož se nejedná o pokračování, ale samostatné texty, analyzujeme pouze texty, které se vyskytují na námi vybraných stranách.

Při zpracovávání analýzy jsme pracovali se Slovníkem spisovné češtiny (SSČ), Slovníkem spisovného jazyka českého (SSJČ)<sup>151</sup>, Slovníkem české frazeologie a idiomatiky (SČFI), Slovníkem českých synonym a antonym a Českým národním korpusem. V některých případech jsme se museli spolehnout i na vlastní jazykový cit.

Metafory a metonymie jsou v SSJČ označeny zkratkou přen. K identifikaci frazeologismů jsme užívali SČFI a také vlastní jazykový cit.

**Nepřesné** jednotky jsme identifikovali na základě obsahu pojmového významu. Pokud jednotka měla jen jeden jednoznačný pojmový význam, byla identifikována jako přesná. Současně se však muselo jednat o konkrétní označení určité. Schopnost označit pouze jednu konkrétní, jedinečnou skutečnost může vyplývat i z metajazykového opisu. Při definování zástupných jednotek porušujících kritérium přesnosti byla tedy stěžejní konfrontace se synonymními pojmenovacími jednotkami spolu s metajazykovým opisem. Tyto metody lze využít společně, ale i samostatně.<sup>152</sup> K určování synonymních pojmů jsme využívali převážně Slovník českých synonym a antonym. Metajazykových opisů jsme užívali hlavně při určování nepřesnosti synekdoch – kvazipersonifikací. Pokud takováto jednotka umožňovala dva a více metajazykové opisy, byla definována jako nepřesná (viz příklad v příslušné kapitole). Metajazykové opisy a/či konfrontaci s příslušnými obsahy pojmů dvou a více ideografických<sup>153</sup> synonym jsme využívali i při identifikaci jednotek s tzv. významovými odstíny. V tomto případě měly metajazykové opisy podobu obsahů pojmů, které vyplývají z užití zástupné pojmenovací jednotky.<sup>154</sup>

Identifikovat zástupná pojmenování porušující **kritérium absence hodnocení** nebylo velmi obtížné díky tomu, že obsahují sém hodnocení, který je poměrně dobře rozpoznatelný. Pomáhali jsme si hlavně metajazykovými opisy.

Jak jsme již zmínili výše, pro lexikální jednotky porušující **informativnost** je typická nízká četnost výskytu. K identifikaci jednotek s potenciálem porušit informativnost jsme využívali Český národní korpus. Jako jednotky s potenciálem porušit aspekt informativnosti jsme určili ty, které se v Českém národním korpusu syn2015 ve všech typech textů průměrně vyskytují s délkou 1 milion slov do výše 1,5 včetně (setiny jsme

<sup>151</sup> V případě SSJČ jsme užívali hlavně internetovou verzi <http://ssjc.ujc.cas.cz/>.

<sup>152</sup> Jílek 2015, s. 48-49.

<sup>153</sup> Ideografická synonyma vedle základní shodné významové složky pojmu obsahují sekundární diferenční sém. (Filipec, Čermák 1985, s. 133.)

<sup>154</sup> Tamtéž.

zaokrouhlovali směrem dolů). V případě frazeologismů jsme vyhledávali celé fráze, ne jednotlivé části.<sup>155</sup> Stejným způsobem jsme určovali i to, zda je jednotka lexikalizovaná či nelexikalizovaná.

Stylově aktivní prostředky, které mají potenciál porušit **aspekt neutrality**, jsou rozpoznatelné díky jejich výrazové nápadnosti a/či expresivitě.

## 5.2 Analýza jednotek

V tabulkách níže uvádíme četnost jednotlivých typů zástupných pojmenování. Kvazipersonifikace a nelexikalizované fráze jsme se rozhodli analyzovat jako samostatné kategorie. V případě kvazipersonifikací proto, že se jedná o jednotky hojně využívané v námi zkoumané zpravodajské oblasti. Nelexikalizované fráze analyzujeme samostatně, protože se v jejich případě nedá mluvit o frazeologismech.

Dále uvádíme průměrný výskyt jednotlivých typů zástupných pojmenování na jeden zpravodajský příspěvek. Zaokrouhlujeme na čtyři desetinná místa.

Na základě těchto dvou údajů deníky porovnáváme a za každou skupinou provádíme dílčí shrnutí a komparaci. Jsme si vědomi, že se jednotky mohou v jednotlivých kategoriích překrývat. Celkový počet příspěvků sledovaných v Lidových novinách činí 141 příspěvků. V případě Mladé Fronty Dnes se jedná o 120 příspěvků.

### 5.2.1 Metafory s potenciálem porušit informační kvalitu

#### 5.2.1.1 Mladá Fronta Dnes

Tabulka 1 Počet identifikovaných metafor s potenciálem porušit IK a jejich průměrná četnost na jeden zpravodajský příspěvek v Mladé Frontě Dnes

	Počet identifikovaných metafor	Průměrná četnost na jeden zprav. příspěvek
Kritérium přesnosti	57	0,4750
Kritérium absence hodnocení	98	0,8167
Aspekt informativnosti	41	0,3417
Aspekt neutrality	161	1,3417

<sup>155</sup> Jílek 2015, s. 64.

### 5.2.1.2 Lidové noviny

Tabulka 2 Počet identifikovaných metafor s potenciálem porušit IK a jejich průměrná četnost na jeden zpravodajský příspěvek Lidových novin

	Počet identifikovaných metafor	Průměrná četnost na jeden zprav. příspěvek
Kritérium přesnosti	37	0,2624
Kritérium absence hodnocení	67	0,4752
Aspekt informativnosti	25	0,1773
Aspekt neutrality	111	0,7872

### 5.2.1.3 Závěr a komparace

Z analyzovaného materiálu vyplývá, že metafory s potenciálem porušit některou ze zásad informační kvality jsou v obou novinách zastoupeny v poměrně hojném počtu. Srovnáme-li oba deníky, dojdeme k zjištění, že metafory vyskytující se v Mladé Frontě Dnes vykazují větší tendenci k porušování zásad informační kvality.

Metafor s potenciálem porušit kritérium přesnosti jsme v Mladé Frontě Dnes objevili 57, v Lidových novinách o dvacet méně, tedy 37. Nejvíce se mezi těmito jednotkami vyskytovaly metafory s významovým odstínem. Ve větším počtu případů bylo u metafor zaznamenáno porušení kritéria absence hodnocení. Je ovšem potřeba upozornit na fakt, že více těchto prostředků bylo zaznamenáno v textech Mladé Fronty Dnes (98:67).

Nejmenší počet užití v obou denících byl zaznamenán v případě metafor s potenciálem porušit informativnost/srozumitelnost sdělení. V Mladé Frontě Dnes jsme objevili 41 takových jednotek, v Lidových novinách 25. Jelikož je srozumitelnost ve zpravodajství na rozdíl od ostatních kritérií a aspektů přímo vyžadována<sup>156</sup>, považujeme za logické, že se ji redakce obou deníků snaží dodržovat.

Naopak nejvíce jsou v obou denících zastoupeny metafory s potenciálem porušit neutralitu. V Mladé Frontě Dnes se jedná o 161 metafor, v Lidových novinách o 111 metafor. Častá přítomnost těchto jednotek může být způsobena tím, že metafory expresivní a výrazově nápadné, jež do této kategorie spadají, dávají prostor k osobitému vyjádření skutečnosti a aktivizaci příjemce, až se z hlediska zpravodajství jedná o nežádoucí vlivy.

<sup>156</sup> Jílek 2015, s. 64.

## 5.2.2 Metonymie s potenciálem porušit informační kvalitu

### 5.2.2.1 Mladá Fronta Dnes

Tabulka 3 Počet identifikovaných metonymií s potenciálem porušit IK a jejich průměrná četnost na jeden zpravodajský příspěvek Mladé Fronty Dnes

	Počet identifikovaných metonymií	Průměrná četnost na jeden zprav. příspěvek
Kritérium přesnosti	17	0,1417
Kritérium absence hodnocení	12	0,1000
Aspekt informativnosti	8	0,0667
Aspekt neutrality	31	0,2583

### 5.2.2.2 Lidové noviny

Tabulka 4 Počet identifikovaných metonymií s potenciálem porušit IK a jejich průměrná četnost na jeden zpravodajský příspěvek Lidových novin

	Počet identifikovaných metonymií	Průměrná četnost na jeden zprav. příspěvek
Kritérium přesnosti	14	0,0993
Kritérium absence hodnocení	9	0,0638
Aspekt informativnosti	6	0,0426
Aspekt neutrality	25	0,1773

### 5.2.2.3 Závěr a komparace

Z výsledků analýzy je patrné, že frekvence užití metonymií s potenciálem porušit zásady informační kvality je nižší, než je tomu u metafor. Celkově nižší výskyt metonymií s potenciálem porušit zásady IK prisuzujeme faktu, že metonymie vykazují menší výraznost, než metafory. Nevlastní smysl metonymického výrazu totiž nebývá příliš vzdálen jeho základnímu významu.<sup>157</sup>

Po srovnání obou deníků můžeme konstatovat, že metonymie s potenciálem porušit zásady IK se o něco více vyskytují v Mladé Frontě Dnes.

---

<sup>157</sup> Trost 1958, s. 19.

Jako metonymie s potenciálem porušit kritérium přesnosti jsme v Mladé Frontě Dnes identifikovali 17 jednotek, v Lidových novinách 14 jednotek. Nepřesnost byla ve všech případech způsobena přítomností významových odstínů, protože žádnou okazionální metonymii jsme v analyzovaném vzorku neobjevili.

Potenciál porušit kritérium absence hodnocení vykazovala jen malá část metafor. Větší výskyt takovýchto jednotek jsme zaznamenali v Mladé Frontě Dnes (12:9).

I zde však můžeme nejmenší počet jednotek sledovat u aspektu informativnosti (srozumitelnosti). Metonymií porušujících tento aspekt jsme v Mladé Frontě Dnes identifikovali pouze 8, v Lidových novinách 6.

Na vyšší četnost zástupných pojmenování s potenciálem porušit neutralitu jsme poukázali již v dílčím závěru u jednotek metaforických, kde jsme rovněž uvedli i možné důvody užití těchto jednotek (viz výše). Stejně jako u metafor, i u metonymií jsou jednotky s potenciálem porušit neutralitu zastoupeny nejvíce. U Mladé Fronty Dnes se jedná o 31 metonymií, u Lidových novin o 25 metonymií.

### 5.2.3 Kvazipersonifikace s potenciálem porušit informační kvalitu

#### 5.2.3.1 Mladá Fronta Dnes

Tabulka 5 Počet identifikovaných kvazipersonifikací s potenciálem porušit IK a jejich průměrná četnost na jeden zpravodajský příspěvek Mladé Fronty Dnes

	Počet identifikovaných kvazipersonifikací	Průměrná četnost na jeden zprav. příspěvek
Kritérium přesnosti	60	0,5000
Kritérium absence hodnocení	8	0,0667
Aspekt informativnosti	0	0
Aspekt neutrality	11	0,0917

### 5.2.3.2 Lidové noviny

Tabulka 6 Počet identifikovaných kvazipersonifikací s potenciálem porušit IK a jejich průměrná četnost na jeden zpravodajský příspěvek Lidových novin

	Počet identifikovaných kvazipersonifikací	Průměrná četnost na jeden zprav. příspěvek
Kritérium přesnosti	72	0,5106
Kritérium absence hodnocení	3	0,0213
Aspekt informativnosti	0	0
Aspekt neutrality	5	0,0355

### 5.2.3.3 Závěr a komparace

Z tabulek výše lze konstatovat, že ze všech kritérií a aspektů kvazipersonifikace nejvíce porušovaly kritérium přesnosti. Také proto je uvádíme jako samostatnou kategorii v příslušné kapitole zabývající se tímto kritériem (viz výše).

V Lidových novinách jsme identifikovali 72 nepřesných kvazipersonifikací, v deníku Mladá Fronta Dnes jich bylo nalezeno 60. Je třeba konstatovat, že kvazipersonifikací bylo nalezeno mnohem více, ale z hlediska porušení zásad informační kvality jsme je nepovažovali za závadné. Poměrně vysoký počet kvazipersonifikací si vysvětlujeme tím, že se jedná o prostředky typické pro dílčí oblast zpravodajskou, jejich užívání je časté kvůli jejich zkratkovitosti.

Kvazipersonifikace příliš často neporušovaly ostatní kritéria a aspekty. Hodnotících kvazipersonifikací bylo v Mladé Frontě Dnes nalezeno 8, v Lidových novinách pouze 3.

Aspekt informativnosti neporušila žádná z nalezených kvazipersonifikací. Aspekt neutrality byl z hlediska používání kvazipersonifikací v Mladé Frontě Dnes použit jedenáctkrát, v Lidových novinách pětkrát. Jednalo se o výrazově nápadné kvazipersonifikace.



## 5.2.4 Frazeologismy s potenciálem porušit informační kvalitu

### 5.2.4.1 Mladá Fronta Dnes

Tabulka 7 Počet identifikovaných frazeologismů s potenciálem porušit IK a jejich průměrná četnost na jeden zpravodajský příspěvek Mladé Fronty Dnes

	Počet identifikovaných frazeologismů	Průměrná četnost na jeden zprav. příspěvek
Kritérium přesnosti	47	0,3917
Kritérium absence hodnocení	52	0,4333
Aspekt informativnosti	28	0,2333
Aspekt neutrality	138	1,1500

### 5.2.4.2 Lidové noviny

Tabulka 8 Počet identifikovaných frazeologismů s potenciálem porušit IK a jejich průměrná četnost na jeden zpravodajský příspěvek Lidových novin

	Počet identifikovaných frazeologismů	Průměrná četnost na jeden zprav. příspěvek
Kritérium přesnosti	52	0,3688
Kritérium absence hodnocení	58	0,4113
Aspekt informativnosti	39	0,2766
Aspekt neutrality	169	1,1986

### 5.2.4.3 Závěr a komparace

Co se týče frazeologických jednotek s potenciálem porušit zásady informační kvality, lze konstatovat, že celkově vyšší četnost těchto prostředků můžeme sledovat v Lidových novinách.

Kritérium přesnosti ve sledovaném období porušovalo v Mladé Frontě Dnes 47 frazeologických jednotek, v Lidových novinách 52 jednotek. Nepřesnost frazeologismů byla způsobena především jejich aktuálností či přítomností významových odstínů.

V Lidových novinách se vyskytovalo i více frazeologismů porušujících kritérium absence hodnocení. Jednalo se o 58 jednotek. V Mladé Frontě Dnes jsme jich napočítali

52. Ač jsme větší výskyt těchto jednotek zaznamenali v Lidových novinách, v Mladé Frontě Dnes je vyšší jejich průměrná četnost na jeden příspěvek.

Oba deníky pak užíváním frazeologismů opět porušují nejméně aspekt informativnosti. Srozumitelnost porušilo v Mladé Frontě Dnes 28 frazeologismů, v Lidových novinách 39 frazeologismů. Jednalo se zejména o lexikalizované frazeologismy, jejichž výskyt byl ovšem v Českém národním korpusu menší, než 1,5 (viz výše).

Aspekt neutrality pak porušovala většina nalezených frazeologických jednotek, protože i přesto, že hlavním znakem frazeologismů je jejich ustálenost, jedná se skoro vždy o jednotky výrazově nápadné. Výjimkou bylo například nalezené pojmenování „šedý zákal“, protože se zde jedná o termín a k jednotce neexistuje nociónální synonymní pojmenování. Větší počet těchto jednotek byl nalezen v Lidových novinách, jednalo se celkem o 169 frazeologismů. V Mladé Frontě Dnes bylo zaznamenáno 138 frazeologismů.

## 5.2.5 Nelexikalizované fráze s potenciálem porušit informační kvalitu

### 5.2.5.1 Mladá Fronta Dnes

Tabulka 9 - Počet identifikovaných nelexikalizovaných frází s potenciálem porušit IK a jejich průměrná četnost na jeden zpravodajský příspěvek v Mladé Frontě Dnes

	Počet identifikovaných nelex. frází	Průměrná četnost na jeden zprav. příspěvek
Kritérium přesnosti	25	0,2083
Kritérium absence hodnocení	17	0,1417
Aspekt informativnosti	25	0,2083
Aspekt neutrality	25	0,2083

### 5.2.5.2 Lidové noviny

Tabulka 10 - Počet identifikovaných nelexikalizovaných frází s potenciálem porušit IK a jejich průměrná četnost na jeden zpravodajský příspěvek v Lidových novinách

	Počet identifikovaných nelex. frází	Průměrná četnost na jeden zprav. příspěvek
Kritérium přesnosti	41	0,2908
Kritérium absence hodnocení	26	0,1844
Aspekt informativnosti	41	0,2908
Aspekt neutrality	41	0,2908

### 5.2.5.3 Závěr a komparace

Jak jsme již uvedli výše, rozhodli jsme se nelexikalizované fráze analyzovat zvláště, protože v jejich případě nelze mluvit o frazeologismu. Z výše uvedených tabulek vyplývá, že Lidové noviny v případě všech aspektů využívaly více nelexikalizovaných frází s potenciálem porušit informační kvalitu.

Kritérium přesnosti mělo v Mladé Frontě Dnes potenciál porušit 25 nelexikalizovaných frází, v Lidových novinách celkem 41 nelexikalizovaných frází. Stejná data jsme zaznamenali i u aspektu informativnosti a aspektu neutrality. V těchto případech se jednotky překrývají, protože všechny nalezené nelexikalizované fráze jsme identifikovali jako nepřesné, zároveň jako porušující neutralitu a informativnost. Porušení informativnosti vyplývalo z jejich novosti a nízké četnosti výskytu. Neutralitu porušovaly z toho důvodu, že se vždy jednalo o jednotky výrazově nápadné, v některých případech i o jednotky expresivní.

Kritérium absence hodnocení porušovalo v Lidových novinách celkem 26 nelexikalizovaných frází, v Mladé Frontě Dnes se jednalo o 17 frází. Ve všech případech se totiž nejednalo o fráze, které by obsahovaly hodnocení.

## Závěr

Hlavním cílem předkládané bakalářské práce bylo sestavit analytický rámec zástupných pojmenování s potenciálem porušit zásady informační kvality. K naplnění tohoto cíle jsme si nejprve museli vymezit oblast, kterou budeme dále zkoumat. Tou je publicistický styl, jeho dílčí oblast zpravodajská a informační kvalita – objektivita. Dále bylo potřeba vymezit pojem zástupná pojmenování, jelikož se přístupy k této problematice v lingvistické literatuře, která byla při psaní práce využívána nejvíce, liší. Poté jsme postupně přešli k sestavování samotného analytického rámce zástupných pojmenování z pohledu zásad informační kvality. K příkladům z odborné literatury jsme uvedli i příklady získané z analyzovaného vzorku, pokud to bylo možné. První cíl práce byl tedy sestavením již zmíněné taxonomie naplněn. Vzhledem k dynamickému vývoji českého jazyka musíme ovšem dodat, že uvedený analytický rámec nelze pokládat za konečný ani vyčerpávající. Při rozlišování zástupných pojmenovacích jednotek, které mají potenciál porušit zásady informační kvality, navíc rozhoduje i určitý stupeň subjektivity, jež působí na rozhodování badatele.

Druhým cílem této práce byla aplikace analytického rámce na vzorek zpravodajských textů z dvanácti výtisků dvou deníků skupiny Mafra. Sledovány tedy byly Lidové noviny a Mladá Fronta Dnes. Zástupné pojmenovací jednotky byly identifikovány po jednotlivých typologických skupinách, které uvádíme výše. Výsledná data byla představena v tabulkách. Následně posloužila ke komparaci užívání zástupných pojmenování s potenciálem porušit zásady IK ve zpravodajství obou deníků. Z výsledných dat lze konstatovat, že s jejich častějším užíváním se setkáváme ve zpravodajských textech Mladé Fronty Dnes. Ač se většina jednotek vyskytovala ve větší míře v Mladé Frontě Dnes, v Lidových novinách jsme zaznamenali větší výskyt frazeologismů a nelexikalizovaných frází s potenciálem porušit informační kvalitu. Nejfrekventovanějšími zástupnými pojmenováními byly metafory a frazeologismy, které mají potenciál porušit aspekt neutrality. Zmínit musíme také kvazipersonifikace, jejichž užívání bylo rovněž velmi časté. Naopak nejmenší počet jsme v obou denících zaznamenali u metonymií s potenciálem porušit zásady IK, důvody uvádíme výše pod příslušnými tabulkami.

Identifikací zástupných pojmenování s potenciálem porušit IK a provedením následné komparace obou deníků byl tedy naplněn i druhý cíl práce.

Za největší úskalí práce považujeme nejednotné vymezení některých námi sledovaných jevů v odborné literatuře. Jako příklad uvádíme jednotlivé zásady informační kvality. Kvůli tomuto problému bylo určování jednotek mnohdy obtížné. Některé námi sledované aktuální/nelexikalizované či aktualizované jevy se nevyskytovaly ve slovnících a při jejich identifikaci jsme se občas museli řídit vlastním jazykovým citem.

Při analýze jsme si také povšimli rozdílů v četnosti užívání zástupných pojmenování s potenciálem porušit IK na různých stránkách deníků. Nejvíce námi sledovaných jednotek se zpravidla vyskytovalo na titulních stranách či v člancích o aktuálních a často diskutovaných tématech (např. uprchlická krize). Nejméně těchto jednotek se pak vyskytovalo v kratších zprávách, obvykle převzatých z ČTK. Identifikace těchto rozdílů ovšem nebyla cílem naší práce.

## Seznam zkratek

- ČTK Česká tisková kancelář  
IK informační kvalita  
SSČ Slovník spisovné češtiny  
SSJČ Slovník spisovného jazyka českého  
SČFI Slovník české frazeologie a idiomatiky  
SČS Slovník českých synonym

## Seznam použité literatury

- ALLAN, K. a BURRIDGE, K. *Euphemism, dysphemism, and cross-varietal synonyms* [online]. In: *La Trobe working papers in linguistics*. Volume 1, La Trobe University, 1988. Dostupné z: [arrow.latrobe.edu.au](http://arrow.latrobe.edu.au)
- BEČKA, J. V. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8
- BEČKA, J. V. *Jazyk a styl novin*. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Novinář, 1973.
- BEČKA, J. V. *Metafora ve větě*. Naše řeč [online]. 1971, roč. 54, č. 1. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5531>
- ČECHOVÁ, M. a kol. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.
- ČERMÁK, F. *Frazeologie a idiomatika: česká a obecná*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1371-0.
- ČERMÁK, F. a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky. 1, Přírovnání*. Praha: Leda, 2009. 978-80-7335-216-5
- ČERMÁK, F. a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky. 2, Výrazy neslovesné*. Praha: Leda, 2009. ISBN 978-80-7335-217-2.
- ČERMÁK, F. a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky. 3, Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009. ISBN 978-80-7335-218-9.
- ČERMÁK, F. a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky. 4, Výrazy větné*. Praha: Leda, 2009. ISBN 978-80-7335-215-8.
- ČERVENÁ, V. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. 1. vyd., opr. a dopl. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0493-9.
- FILIPEC, J. a ČERMÁK, F. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985. ISBN 21-011-86.
- GREPL, M. a kol. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: NLN, 2003. ISBN 978-80-7106-624-8.
- HAUSER, P. *Nauka o slovní zásobě*. 1. vyd. Praha, 1980. ISBN 14-475-80.
- HAVRÁNEK, B. (redakce) *Slovník spisovného jazyka českého 1 – 8*. Praha: Academia, 1989.
- HAVRÁNEK, B. *Úkoly spisovného jazyka a jeho kultura*. In: *Spisovná čeština a jazyková kultura: [Pražský linguistický kroužek]*. Praha: Melantrich, 1932.
- HRABÁK, J. *Poetika*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1973

- HRABÁK, J., ŠTĚPÁNEK, V. *Úvod to teorie literatury*. Praha: SPN, 1987.
- HUBÁČEK, J. *Učebnice stylistiky*. Praha: SPN, 1987.
- CHLOUPEK, J. *Dichotomie spisovnosti a nespisovnosti*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1986.
- CHLOUPEK, J. a kol. *Stylistika češtiny*. Praha: SPN, 1991.
- JÍLEK, V. *Lexikologie a stylistika nejen pro žurnalisty*. Olomouc, 2005. ISBN 80-244-1246-2.
- JÍLEK, V. *Zpravodajská lexikální vrstva z pohledu zásad informační kvality*. In Jílek, V., Bednaříková, B. a kol. *Jazykové prostředky s potenciálem porušit normu v oblasti mediálního zpravodajství*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2015. ISBN 978-80-244-4896-1.
- JÍLEK, V. *Žurnalistické texty jako výsledek působení jazykových a mimojazykových vlivů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. ISBN 978-80-244-2218-3.
- JIRÁK, J. a KÖPPLOVÁ, B. *Média a společnost*. 1. vyd. Praha, 2003. ISBN 8071786977.
- KŘEN, M. a kol. *Korpus SYN, verze 3 z 27. 1. 20141*). Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2014. Dostupný z: <http://www.korpus.cz>
- KŘEN, M. a kol. *SYN2015: reprezentativní korpus psané češtiny*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015. Dostupný z: <http://www.korpus.cz>
- MCQUAIL, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál, 2009. IBN 978-80-7367-574-5.
- MINÁŘOVÁ, E. *Stylistika češtiny*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-4973-4.
- MINÁŘOVÁ, E. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-802-4729-794.
- MINÁŘOVÁ, E. *Základy stylistiky češtiny*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1436-9.
- MISTRÍK, J. *Štylistika*. 3. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatelstvo, 1985. ISBN 67-216-85
- OSVALDOVÁ, B. a kol. *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace*. 3. rozšířené vyd. Praha: Nakladatelství Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-266-7.
- PALA, K. a VŠIANSKÝ, J. *Slovník českých synonym*. Praha: NLN, 2000. ISBN 80-7106-450-5.
- PAVELKA, J. *Anatomie metafor*. Brno: Nakladatelství blok, 1982.



- SRPOVÁ, H. *K aktualizaci a automatizaci v současné psané publicistice*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1998. ISBN 80-7042-490-7.
- STANĚK, V. *Okazionalismy v současné české publicistice*. Naše řeč. 2002, roč. 85, č. 2. Dostupné z <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7672>
- TRAMPOTA, T. *Zpravodajství*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-096-8.
- TROST, P. *Jazyk ironie*. Slovo a slovesnost [online]. 1997, roč. 58, č. 2. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3720>
- TROST, P. *Poznámky o metonymii*. Slovo a slovesnost [online]. 1958, roč. 19, č. 1. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=921>
- ZIMA, J. *Expresivita slova v současné češtině: studie lexikologická a stylistická*. Praha: ČSAV, 1961.

## **Seznam obrázků**

Obrázek 1 - Westerståhlova kritéria objektivity .....	14
---	----

## Seznam tabulek

Tabulka 1 - Počet identifikovaných metafor s potenciálem porušit IK a jejich průměrná četnost na jeden zpravodajský příspěvek v Mladé Frontě Dnes .....	52
Tabulka 2 - Počet identifikovaných metafor s potenciálem porušit IK a jejich průměrná četnost na jeden zpravodajský příspěvek v Lidových novinách .....	53
Tabulka 3 - Počet identifikovaných metonymií s potenciálem porušit IK a jejich průměrná četnost na jeden zpravodajský příspěvek v Mladé Frontě Dnes .....	54
Tabulka 4 - Počet identifikovaných metonymií s potenciálem porušit IK a jejich průměrná četnost na jeden zpravodajský příspěvek v Lidových novinách .....	54
Tabulka 5 - Počet identifikovaných kvazipersonifikací s potenciálem porušit IK a jejich průměrná četnost na jeden zpravodajský příspěvek v Mladé Frontě Dnes .....	55
Tabulka 6 - Počet identifikovaných kvazipersonifikací s potenciálem porušit IK a jejich průměrná četnost na jeden zpravodajský příspěvek v Lidových novinách .....	56
Tabulka 7 - Počet identifikovaných frazeologismů s potenciálem porušit IK a jejich průměrná četnost na jeden zpravodajský příspěvek v Mladé Frontě Dnes .....	57
Tabulka 8 - Počet identifikovaných frazeologismů s potenciálem porušit IK a jejich průměrná četnost na jeden zpravodajský příspěvek v Lidových novinách .....	57
Tabulka 9 - Počet identifikovaných nelexikalizovaných frází s potenciálem porušit IK a jejich průměrná četnost na jeden zpravodajský příspěvek v Mladé Frontě Dnes .....	58
Tabulka 10 - Počet identifikovaných nelexikalizovaných frází s potenciálem porušit IK a jejich průměrná četnost na jeden zpravodajský příspěvek v Lidových novinách .....	59